

ZOSTAVILA

Terézia Rončáková

& KOLEKTÍV AUTOROV

Ako sa robí školský časopis

PRÍRUČKA
PRE ZÁKLADNÉ A STREDNÉ ŠKOLY

VERBUM

Ako sa robí školský časopis

Príručka pre základné a stredné školy

© Autori: Martin Buzna, Peter Debnár, Veronika Dírerová, Marek Hasák, Nikola Marhefková, Jaroslava Matláková, Silvia Kaščáková, Martin Papčo, Terézia Rončáková, Anna Šenkeríková, Jozef Zentko

© Editorka: Terézia Rončáková

© VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obálka a layout: Marek Malina

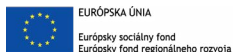
Obrázky: stock.adobe.com

Ružomberok 2022

ISBN: 978-80-561-0983-0

Network Slovakia -
Združenie katolíckych
žurnalistov

Publikácia vyšla vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu
Ľudské zdroje.

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

VERBUM – vydavateľstvo
Katolíckej univerzity
v Ružomberku

Obsah

04	06	12
<i>Kapitola I.</i>	<i>Kapitola II.</i>	
NA ÚVOD	TRVALO UDRŽATELNÉ ŠKOLSKÉ PERIODIKUM = (ROVNÁ SA)	JAZYK A ŠTÝL
20	28	36
<i>Kapitola III.</i>	<i>Kapitola IV.</i>	<i>Kapitola V.</i>
TVORIVÉ PÍSANIE	SPRAVODAJSTVO	GRAFIKA
42	52	60
<i>Bonus</i>	<i>Kapitola VI.</i>	<i>Kapitola VII.</i>
RÝCHLOKURZ NOVINÁRSKEHO PÍSANIA	REPORTÁŽNA FOTOGRAFIA	VÝTVARNÁ STRÁNKA ČASOPISU
64	70	74
<i>Kapitola VIII.</i>	<i>Kapitola IX.</i>	<i>Kapitola X.</i>
KRESBA A KARIKATÚRA	PLAGÁT	PUBLIKOVANIE NA INTERNETE

Na úvod

„Písala si ty v jeho veku niekedy recenziu?“ spýtala sa ma kamoška, keď som sa chválila, ako nám šiestak Ondrej na základnej škole v Černej perfektne zhodnotil *Pána prsteňov* a porovnal knižné spracovanie s filmovým. „Veru nie...“ Docvaklo mi, že oproti deväťdesiatym rokom (dvadsiateho storočia, samozrejme), keď som ja navštevovala základnú aj strednú školu, sa požiadavky kladené na žiakov a študentov zasa kamsi posunuli.

Dnes sú školské časopisy pomerne bežné, ich tvorcovia sa stretávajú na Štúrovom pere alebo – v prípade základných škôl – na rôznych regionálnych súťažiach, žiaci chodia na exkurzie do redakcií alebo do vysokoškolských žurnalistických štúdií, v ponuke sú viaceré novinárske kurzy pre amatérov. Napokon, pevnou súčasťou vyučovania sa medzičasom stala kedysi neznáma mediálna výchova.

Na tento dopyt po novinárskej profesionalite už na základných a stredných školách sme zareagovali aj v združení katolíckych žurnalistov Network Slovakia. Vymysleli sme projekt novinárskych krúžkov a tie sme vďaka europrojektovej podpore dva roky viedli na piatich spolupracujúcich školách: ZŠ A. Hlinku v Černovej, ZŠ sv. Vincenta v Ružomberku, Gymnázium sv. Andreja v Ružomberku, Gymnázium sv. Františka v Žiline a Strednej priemyselnej škole technickej v Spišskej Novej Vsi. S tamojšími žiakmi sme vydávali školské časopisy (*Kotrmelec*, *Vinič*, *Andrej*, *Br(e)pt*) a produkovali videá. Výsledky našej práce visia na stránke www.skolskemedi.sk.

POČAS DVOJROČNÉHO TRÉNOVANIA MLADÝCH ŽURNALISTOV SME ZÍSKALI VZÁCNE SKÚSENOSTI-A TIE BY BOLA ŠKODA NEDAŤ K DISPOZÍCII ĎALŠÍM ZÁUJEMCOM O KVALITNÉ ŠKOLSKÉ ČASOPISY A TELKY

Počas dvojročného trénovania mladých žurnalistov sme získali vzácne skúsenosti – a tie by bola škoda nedať k dispozícii ďalším záujemcom o kvalitné školské časopisy a telky. S pomocou našich lektorov a vedúcich krúžkov sme ich preto zhromaždili do dvoch príručiek. V rukách práve držíte tú o printe, paralelne je k dispozícii aj druhá na audiovizuálnu tému. Obe sú voľne dostupné aj v digitálnom formáte na stránke www.skolskemedi.sk. Stručne, prehľadne, hravo a farebne ponúkajú klasický učebnicový výklad, príklady, cvičenia...

... aby boli nielen recenzie v školských časopisoch, ale aj správy, komentáre, rozhovory, reportáže, fotky, kresby, grafické prvky také, aké majú byť.

Terézia Rončáková
editorka

Trvalo udržateľné školské periodikum = (rovná sa)

Martin Papčo

(Ružomberok, 1975)

je matematik so špecializáciou v oblasti teórie pravdepodobnosti. Už od študentských čias sa angažuje v zakladaní a vedení školských časopisov, neskôr bol redaktorom ružomerského dvojtýždenníka Ružomerský hlas. V roku 2019 stál pri zrode školského časopisu Základnej školy A. Hlinku v Ružomberku-Černovej, kde pomáha koordinovať žiacku redakciu. Venuje sa časopi-seckému grafickému dizajnu, typografii a zalamovaniu. Okrem iného je aj členom redakčnej rady a redaktorom Obzorov matematiky, fyziky a informatiky – časopisu Jednoty slovenských matematikov a fyzikov zameraného na teóriu a praktické otázky vyučovania matematiky, fyziky a informatiky v základných a stredných školách. Vo voľnom čase pestuje bohaté kultúrne a športové aktivity a podieľa sa na organizovaní kultúrneho života v Ružomberku.

= dôkladne premyslená dramaturgia školského periodika

= zodpovedanie otázok **PREČO?**, **KTO?**, **KOMU?**, **S KÝM?**, **ZA KOľKO?**, **KDE?**, **KEDY?** v tomto či inom poradí a súčasne v spoločnom rámci, čiže uvedomujúc si ostatné odpovede, a až na záver odpoveď na otázku **AKO?**

Odpovede na otázky nestačí premyslieť, ale je nutné si ich napísať.

PREČO?

- Pretože riaditeľka rozhodla, že časopis by mal byť či bude.
- Už som čosi také robil, bavilo ma to a tak trochu chcem ostatným kolegom ukázať, čo je vo mne.
- Pretože očakávam, že príprava časopisu bude prostriedkom budovania komunity (dá ľudí dohromady).
- Pretože mám šikovné deti, ktoré by to zvládli a bola by škoda nechať ich talent len tak plávať.
- Školský časopis je dobrým marketingovým nástrojom na propagáciu školy.
- Dali sme sa tri viac-menej nové mladé učiteľky dohromady a chceme ten tunajší stereotyp trochu rozbiť, a chceme to tu trochu oživiť, a chceme...
- Pre decká je vcelku motivujúce vidieť svoje mená vytlačené pod vlastnými článkami/fotkami.
- Na škole sú akční rodičia, majú na to chuť a čas, príprava je do značnej miery na nich, tak prečo to nepodporiť?
- Pretože so starostom nie je normálna reč, časopis môže čiastočne poslúžiť riaditeľovi ako nástroj

rozumného nátlaku – čo sa objaví v časopise, to si rodičia/voliči prečítajú a stáva sa to predmetom verejného diskurzu.

- Pretože so starostom je normálna reč, časopis môže poslúžiť ako jeden z prostriedkov budovania miestnej komunity s vlastnou pridanou hodnotou = nielenže informačne pokrýva aktuálne dianie, ale tvorí most medzi generáciami, napr. deti a starší občania, deti a záujmové krúžky a podobne.
- Prečo nestačí školský web? V čom je pridaná hodnota školského časopisu?

KTO?

- Jedna slovenčinárka.
- Dve učiteľky, pričom jedna sa rozumie grafickej príprave tlačovín.
- Jedna slovenčinárka, jedna výtvarníčka.
- Jedna učiteľka, jeden externý grafik (rodič).
- Viac ako dvaja členovia pedagogického zboru, pričom jeden sa rozumie grafickej príprave tlačovín.
- Tím pubertiakov na čele s učiteľkou.
- Tím pubertiakov s akčnou šéfredaktorkou pod dohľadom učiteľky.

Trvalo udržateľný tvorivý tím pubertiakov

= približne každé dva-tri roky je nutné nájsť náhradu študentského šéfredaktora, čo si vyžaduje najneskôr do polovice októbra príslušného školského roka, keď sa má výmena na poste udiť, vytypovať kandidáta (kandidátov), hodiť s ním rozhovor, povzbudiť ho a dať mu tri dni na rozmyslenie; ak je jeho odpoveď kladná, zorganizovať stretnutie trojice – aktuálny šéfredaktor, budúci šéfredaktor, zodpovedný pedagóg – a dohodnúť „odovzdávanie moci a zodpovednosti“ = vydania čísel v priebehu roka sa uskutočnia v úzkej spolupráci tých dvoch, aby náhrada získavala know-how, pričom posledné vydanie už bude v plnej réžii náhrady (odchádzajúci šéfredaktor má zvyčajne už po maturite a rozlúčil sa vhodným úvodníkom); ak je odpoveď nie, algoritmus je nutné zopakovať s ďalším kandidátom v poradí;

= celoročne myslieť na akútnu potrebu členov tímu a aktívne ich vyhľadávať; ak niektorý študent vytŕča z davu v dobrom i zlom, je vhodným kandidátom; dobrá skúsenosť je aj s tichými typmi (ne-

darí sa im byť súčasťou komunity, často sú zakomplexovaní, a tu zrazu majú na tanieri to, že sa môžu stretávať s rovesníkmi a aj ukázať, čo v nich je), aj s hlučnými (majú potrebu sa predvádzať, byť v centre pozornosti, stačí po ich energii siahnuť a vhodne ju nasmerovať); človeka treba hľadať tak, aby bol ušitý na mieru nejakej rubriky; odporúča sa využiť kamarátstva s aktuálnymi členmi tímu; hneď na začiatku školského roka sa treba pýtať, kto sa venuje kresleniu, maľovaniu, fotke a následne ho zlanáriť napríklad iba na jednu-dve ilustrácie/fotky do každého čísla (tých nebude veľa, maximum 4).

KOMU?

- Žiakom/študentom školy.
- Žiakom/študentom a učiteľom školy.
- Učiteľom a žiakom/študentom školy, ako aj ich rodičom.
- Širšej (mestskej, dedinskej) komunite ľudí spätých so školou.
- Hostom/návštevníkom školy, aby bolo čím sa pochváliť.
- Riaditeľovi, aby si spolutorca – pedagóg zaslúžil pravidelnú odmenu.

S KÝM?

- S kolegom/kolegami s podobným časopiscko-tvorivým nastavením/naladením.
- S ochotným rodičom.
- S dôchodcom, ktorý víta, že môže užitočne využiť svoju životnú skúsenosť a zároveň pobudnúť s deťmi/mladou generáciou a cítiť sa užitočný.
- S menšou skupinou detí, ktoré sú na začiatku roka nadšené a neskôr, s plynúcim časom a očakávanou/vyžadovanou produkciou textov, čoraz menej a menej. A teda s partiou, ktorá sa nutne na

začiatku každého roka obmení, často až podstatným spôsobom.

- S viac-menej autonómnou skupinou pubertiakov.
- S deckami, ktorých rodičia chcú, aby robili časopis.
- S dieťaťom, ktoré je nadšené a všeličo sľúbi, no materiál nedodá ani po deadline? Nie raz, ale opakovane. Má s takýmto členom zmysel sa naťahovať, alebo ho treba čo najskôr odstrihnúť a nekalkulovať s ním ďalej?
- Robiť s veľkou skupinou naraz, alebo ju rozdeliť do menších 2-3-členných podskupín a každej sa venovať cca 20 minút týždenne?

ZA KOĽKO?

- Koľko je redakčný tím schopný ročne vyprodukovať čísel? Skúsenosti svedčia o tom, že maximum sú 3 čísla ročne v rozsahu 20 strán (plus-mínus 4 strany) formátu maximálne A4.
- Má riaditeľ/starosta/šéfredaktor/zodpovedná učiteľka/tvorivý tím na pravidelné vydávanie časopisu peniaze, alebo sa to rieši z čísla na číslo?
- Je možné získať na vydávanie časopisu grant? Je možné obsah nastaviť tak, aby boli zabité aspoň dve muchy jednou ranou? Napríklad, aj škole, aj obci, aj cieľom grantu – povedzme, podpora lokálnej komunity, podpora menšiny, podpora spolužitia rôznych komunit, podpora budovania všelijakých zručností, podpora orálnej histórie...
- Sú v komunite mesta/obce/školy takí sponzori, ktorí sú ochotní vydávanie zaplatiť?
- Sú potenciálni čitatelia ochotní za číslo zaplatiť? Koľko? Sú ochotní platiť hneď za prvovydané číslo, alebo až po istom časovom odstupe, dvoch-troch rokoch, keď sa už ukázala kvalita/zmyslupnosť časopisu a bola by škoda v tom nepokračovať?

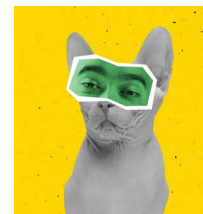
- Tlačiť plnofarebne všetky strany? Tlačiť farebnú obálku a vnútro čierno-bielo (v odtieňoch sivej)? Tlačiť kompletne všetko čierno-bielo?
- Bude sa tlačiť na školskej tlačiarne a ručne zošívavať? Bude sa tlačiť na obecnej tlačiarne a ručne zošívavať? Robotu urobí profesionálny tlačiar?
- Koľko kusov vytlačiť v jednom vydaní? Má sa časopis dostať do každej „školskej“ rodiny? Má sa dostať do každej poštovej schránky v miestnej komunite?

KDE? KEDY?

- Je v škole k dispozícii osobitný priestor vyčlenený na tvorbu časopisu? Je tam k dispozícii slušný počítač, na ktorom možno pracovať? Je k dispozícii počítač, na ktorom možno zalamovať stránky?
- Ak má časopis vychádzať pravidelne, bez pravidelných stretnutí tvorivého tímu to nejde. Pravidelný termín tlačiť a zaväzuje. U detí/pubertiakov je bežná absencia, a preto je nutné dohodnúť a vyžadovať mechanizmus informovania o neprítomnosti vopred, aby vedúci tímu mohol vopred kalkulovať, s kým a čo.
- Raz za týždeň stretnutie/redakčná porada fyzicky a ostatok online/cez mejly?

AKO?

- Tak profesionálne, ako sa len dá. Polovičato, „veď je to len školský časopis“ = nanič, lebo s čitateľom sa nehra férová hra.
- Tak autenticky, ako sa len dá. Čím menej prebratého z iných zdrojov/obzvlášť webu, tým lepšie. Najlepšie vôbec nepreberať a vždy ponúkať vlastnú tvorbu.

- S niečím, čo nemožno nájsť inde, a preto čitateľ rád vezme do rúk práve toto periodikum a číta.
- Nie infantilne, pre detičky a babičky, to potom radšej vôbec! Čitateľ, až na výnimky, nie je hlupák (aspoň z princípu :).
- Školský časopis, alebo školské noviny?

Trvalo udržateľné školské periodikum = (rovná sa)

- = (1) trvalo udržateľné rubriky
- = (2) trvalo udržateľná grafika
- = (3) trvalo udržateľná obálka

= (1) trvalo udržateľné rubriky

= **infoblok** o dianí v škole, komunite, obci, mestskej časti; keďže obsahom je zväčša spravodajstvo, ide o ideálnu rubriku pre začiatočníkov; niečo je už na webe, ale vhodným výberom možno akcentovať význam udalostí v porovnaní s inými; žiaka/študenta, jeho rodiča/starého rodiča/niekoľko z rodiny poteší vidieť vysádzané svoje meno (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 2 – 3 strany);

= **rozhovor s učiteľom**; aj keď niektoré otázky môžu byť štandardne (vždy) položené, je rozumné nechať si priestor aj na otázky ušité na mieru/telo respondenta; cieľom je, aby čitateľ spoznal aj inú tvár, akú pozná z hodín/rodičovských združení/mejlovej komunikácie (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 2 strany, jedna je málo, nestačí na to, aby čitateľ spoznal aj inú tvár, akú pozná z..., stabilne s dobrou fotkou/fotoportrétom); rubrika je obľúbená aj u samotných učiteľov, pretože majú možnosť spoznať aj inú tvár kolegu, akú poznajú z...;

= **komentár/kritika** toho, čo sa deje v škole/komunite; žáner je pre deti náročný, o čosi menej pre pubertiakov, ale dá sa to s pomocou lídra a stojí to za to; musí sa na to však cítiť a neustále myslieť; pri redakčnom stretnutí možno začať s tým, čo prítomných a prečo trápi = námet na text tohto žánru (stabilne jeden stĺpček);

= **rozhovor** so zaujímavým absolventom školy alebo človekom nejakým spätým so školou, resp. miestnou komunitou (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 2 – 3 strany, stabilne s dobrou fotkou/fotoportrétom);

= **rozhovor s dedkom/babkou**; milé, poteší, budúce puto aj komunitu; bacha na infantilnosť a servilnosť, skôr by mala byť prítomná istá iskra mladíckej nerozvážnosti a chuti provokovať;

= **„ako bolo kedysi“** = redakčne upravené rozprávanie/spomínanie dedka/babky;

= **recenzia** na film/hru/knihu; autor sa učí vyjadriť svoj názor v kultivovanej podobe (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 1 – 2 strany);

= **športová rubrika**; ak sú v škole športovci/športové triedy, je vcelku o čom vždy písať (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 1 strana);

= **úvodník/editoriál**; lepšie je zrejme nechať priestor, aby vždy zazneli myšlienky od iného človeka, stále ten istý autor sa skôr či neskôr zunuje; je nutné vymyslieť kľúč, na základe ktorého budú autori vyberaní, prinajmenšom by malo ísť o osobu nejakým spôsobom spätú so školou/komunitou (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 1 stĺpček);

= **vtipy**, vtipné autorské texty (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 1 strana);

= **reportáž** z miest/inštitúcií, ktoré žiak/študent/triedny kolektív navštívil (na stabilnom mieste, so stabilným rozsahom 1 – 2 strany, s jednou-dvomi fotkami).

= (2) trvalo udržateľná grafika

- = tol'ko kvalitných obrázkov/ilustrácií od žiackeho/študentského autora, koľko možno; nie však čokoľvek a za každú cenu; medzi deťmi sa vždy nájde niekto, kto vie pekne maľovať, len ho treba nájsť a vhodne navadiť;
- = takmer nič prebrané z webu;
- = dva typy kvalitného písma s viacerými rezmi, určite nie z produkcie Microsoft Office, jedno päťkové, jedno bezpäťkové, ktoré idú dohromady;
- = Microsoft Word ≠ (!) vhodné prostredie na prípravu tlačoviny, ide o softvér určený úradníkom (preto Office);
- = menej je viac;
- = typografia má slúžiť čitateľovi, nie predvádzajúcemu sa grafikovi; typografia má slúžiť čitateľovi, nie mu prekážať, to je dôvod prečo boli skoncipované základné typografické pravidlá;
- = znalosť a dôsledné dodržiavanie základných typografických pravidiel; napríklad tu:

TU TU TU a TU

- = uplatňovanie rovnakej koncepcie dizajnu (grafického manuálu) počas jedného ročníka.

= (3) trvalo udržateľná obálka

- = sú len dve možnosti: buď obálka tlačovinu predáva, alebo nepredáva, nič medzi tým;
- = obálka, z ktorej trčí nedodržiavanie základných typografických a vizuálnych pravidiel, nepredáva;

keď názov časopisu alebo titulky nie sú vinou obrázku/fotky viditeľné/čitateľné z odstupe zhruba jedného metra, tak je to nanič;

- = obálka by nemala byť prostitútkou, ale dámou; je si vedomá svojich kvalít, nepodhadzuje sa čitateľovi, ani farebne, ani obscénnosťou;
- = počas jedného ročníka by mala mať obálka oblečené rovnaké rúcho, teda časopis by mal byť oblečený v rovnakom štýle;
- = ak je nosným prvkom obálky fotka, tak fotky v rámci jedného ročníka by mali byť v tom istom duchu/optike/autorskom prístupe k veci; vymyslieť, ako potom príslušné fotky aj získať, keďže to si vyžaduje ciele úsilie s neistým výsledkom;
- = jedným z elegantných riešení je stabilný atraktívny grafický prvok na obálke, pričom sa iba menia údaje o ročníku, čísla a podobne; autorský kolektív v tomto prípade neriskuje, že sa mu nepodarí získať vyhovujúcu fotku/grafiku/žiacku kresbu v dostatočnej kvalite a s rešpektom na celoročný koncept;
- = farebná obálka (obzvlášť s farebnou fotkou) je, samozrejme, fajn, ale s farbami (ako s tými českým čertmi) nie sú žarty; je to vlastne záležitosť pre profíkov a profi-vybavenie (farba na monitore ≠ farba na papieri); keď ani jedno, ani druhé nie je k dispozícii, treba od toho dať ruky preč; vytlačiť požadovaný odtieň farby nie je banalita/trivialita, naopak, chce to vysokú remeselnú zručnosť a prax, a za to sa platí...

Kapitola
II.

Jazyk a štýl

Veronika Dírerová

(Ružomberok, 1985)

študovala masmediálnu komunikáciu a estetiku v Prešove, neskôr žurnalistiku v Ružomberku. Pracovala ako odborná asistentka na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, hlavná editorka firemného blogu, aktuálne je mamou na plný úväzok. Veľmi rada číta a sleduje súčasné dianie doma i vo svete. Zaujíma sa o kultúru v oblasti divadelného, tanečného a hudobného umenia. Veľmi rada pracuje s mladými ľuďmi, sleduje technologické trendy a počúva zaujímavých ľudí.

Kultúra jazykového prejavu v jeho ne-/verbálnej podobe je súčasťou každého jedného človeka. Jej úroveň je, samozrejme, individuálna a je daná širokým spektrom viac či menej určujúcich faktorov (rodina, prostredie, edukačné systémy, vzdelanie, pracovné pomery a i). Rodíme sa do prostredia s jazykom, prijímame ho v jeho komplexnej zvukovo-myšlienkovvej podobe od momentu svojho narodenia. Každým dňom sa vďaka jeho používaniu a komunikácii (od intra-personálnej až po masovú) zlepšujeme a stávame sa jazykovo i osobnostne zrelšími, skúsenejšími a vyspelejšími jedincami.

Zlepšovanie jazykových zručností a kompetencií je priam bytostne spojené s kreatívnou a tvorivou prácou v rôznych oblastiach ľudských činností, ako príklad môžeme uviesť nielen tvorivé písanie (kam nepochybne radíme aj tvorbu žurnalistických textov), ale aj čítanie, memorovanie, recitáciu, komunikačné a argumentačné krúžky, vzťahové komunikačné hry otvárajúce odvážne a zaujímavé témy do diskusií.

Prepájajúc tieto aktivity v prospech zviditeľňovania rozdielov a pestrosti v jazykových kompetenciách napríklad istej vekovej skupiny (komunikácia medzi deťmi vo veku 5 až 6 rokov je v porovnaní s komunikáciou tínedžerov či lekárov nepochybne iná) získavame zaujímavý pracovný materiál, až nástroj. Vychádzame z predpokladu, že vôbec uvedomovanie si vlastnej jazykovej úrovne, jazykových zručností a bohatosti slovnjej zásoby je zásadné na

to, aby sme dokázali vnímať nové vedomosti, možnosti a bohatosť všetkých rovín, ktoré nám ponúka náš jazyk (foneticko-fonologickú, morfológickú, lexikologickú či štylistickú), a pracovať s nimi.

Všetky tieto poznatky môžeme aktívne využiť a pretaviť ich potenciál do samotného žurnalistického textu a tak neustále zlepšovať kultúru svojho jazykového prejavu a popri tom zlepšovať aj kultúru jazykového prejavu svojho prostredia (v našom prípade ide o spolužiakov v redakčných radách školských časopisov). Spomenuté oblasti a práca s nimi pomáhajú pri výbere tém, formovaní obsahovej štruktúry textu, pri výbere štylisticky menej alebo viac príznakových vetných konštrukcií, pri práci so slovosledom, bohatosťou slovnjej zásoby (frazologickými jednotkami, anglicizmami, archaizmami, neologizmami atď.) a v neposlednom rade i pri vizuálno-grafickej úprave textu, jeho prepájaní s vizuálnym či audiovizuálnym materiálom, ktorý sa dnes stáva takmer neoddeliteľnou súčasťou bežnej verbálnej i neverbálnej komunikácie, textov rôzneho druhu, s ktorými sa denne stretávame (mejlová pošta, správy, čety, spravodajské i publicistické portály, tlačoviny, knihy a i.).

Aké chyby páchame?

- Samotný výber nevhodnej témy a jej následné spracovanie a zaradenie do rubriky;
- málo citlivé prepojenie obsahovej náplne časopisu s tým, komu je daný časopis reálne určený (akému cieľovému publiku);

- šírka a plasticita žurnalistických žánrov a jazykových možností využívaná len čiastočne, neustále sa opakujúce typy textov, tém, spôsob ich spracovania, nedostatok odvahy pri výbere a spracovaní tém;
- bohatosť slovnej zásoby a štylistická citlivosť a zručnosť pri tvorbe žurnalistických textov zostáva viac skrytá ako reálne využívaná;
- skromná/nenáročná slovná zásoba, opakovanie slov a vetných konštrukcií.

Zopár dobrých rád:

- rozšíriť si obzor v oblasti žurnalistickej tvorby na iných školách a neustále spoznávať tvorbu aj svojich rovesníkov (oboznámenie sa so súťažami, na ktorých sa zúčastňujú iné školy, a tak spoznávať a sledovať smerovanie a trendy v písaní, vo výbere tém, v prístupe k samotnému textu);
- vytvorené texty po sebe čítať, vzájomne si pomáhať a podporovať sa, opravovať si nielen prípadné gramatické chyby, ale práve i tie spojené s porozumením, so slovosledom, štylistikou a tak si cibriť vlastné zručnosti a nadobúdať jemnosť a citlivosť na prácu so slovom, s textom, myšlienkou, poslaním celého článku a periodika;

- neustále sa venovať pravopisným cvičeniam, redakčnú radu začať krátkym cvičením, ktoré si vždy pripraví jeden z členov (výber je voľný, prípadne sa môže venovať tomu, kde najčastejšie robí chyby on sám, jeho spolužiaci, kolegovia, spolupojovníci a spoluautori);
- počas redakčnej rady, vzájomného stretnutia tvorcov časopisu, venovať 10 – 15 minút nejakej slovnej, komunikačnej, argumentačnej hre, ktorá je nápomocná nielen pri vytváraní priateľských vzťahov a utužuje tím ľudí, ale je aj vhodným doplnkom a oživením komunikácie, kreatívne pôsobí na myseľ a podporuje/aktivizuje slovnú zásobu, nápaditosť vo vyjadrení, kreatívnosť v tvorbe textov.

Napríklad:

Gramatické okienko na úvod redakčnej rady:

- ✔ Ako si zapamätať, kedy píšeme svojim/svojím, stručné vysvetlenie, riešenie a mini diktát na utvrdenie vedomosti.

Užitočnou pomôckou je riadiť sa podľa opytovacieho zámena:

- pri inštrumentáli sa pýtame (s) *kým?* (s) *čím?* Už v samotnej **otázke máme dížeň**. Rovnako ho potom nájdeme aj v odpovedi – s mojím priateľom, pred naším domom, za mojím stolom.
- Na otázku *komu? čomu?* budeme potom v datíve množného čísla odpovedať mojím priateľom, naším domom, svojim stolom.

Pomôcť si môžete aj známou detskou riekankou: *Povedali naši vašim, aby prišli vaši k našim. Ak neprídu vaši k našim, tak neprídu naši k vašim.* Všade máme datív množného čísla (*komu?*), všade teda máme krátke i.

(zdroj: *lexika.sk*)

✔ **Slovná komunikačná hra**, napríklad *Človečina* – prináša otvorené a odvážne rozhovory (hra vytvorená tímom psychológov prehlbujúca a podporujúca existujúce i nové vzťahy otvára zaujímavé témy a pomáha pri prekonávaní komunikačných bariér). Upevňovaním vzájomných vzťahov v kolektíve redakčnej rady nadobúdame dôležité kvality potrebné pre slobodnú a kreatívnu tvorbu, bez ktorých by sme len ťažko získali voľnosť, dôveru a ochotu učiť sa aj tým, že robíme chyby a otvorene o nich hovoríme. Pričom pri konštruktívnej kritike sa ani jeden člen tímu nemusí (a nemal by) cítiť menejcenný, nedostatočne vzdelaný. Práve naopak, je podporený, dostáva možnosti riešenia a sám sa autorsky rozhodne, ako by chcel s textom ďalej pracovať. Učenie sa stáva rovnocennou hrou pre každého hráča. Pričom svojou nedokonalou prácou obohacuje seba, ale aj celý redakčný tím a pomáha pri zlepšovaní kultúry jazykového prejavu.

Treba si zvoliť vhodný variant a rozdať po jednej kartičke, každý odpovie na svoju otázku a z odpovedí môžu vzniknúť zaujímavé námety na nové texty a nielen...

● **Príklady otázok:**

Čo má podľa teba v tvojom živote najväčšiu hodnotu?

Čo by si urobil/a, keby si sa nebál/a?

S kým by si sa chcel/a stretnúť zo sveta významných osobností a prečo?

Akú knihu si naposledy prečítal/a?

Čo ťa v poslednom týždni zaujalo najviac a veľa (alebo aspoň viac) si o tom premýšľal/a?

Prečo je dôležité chrániť životné prostredie?

Aký cudzí jazyk by si sa chcel/a naučiť a prečo?

Čo by prispelo k tomu, aby sme si boli bližší a vzájomne si spolu čítali a opravovali svoje texty?

Základné pojmy a informácie

Kultúra jazykového prejavu je ako čerešnička na torte: ak ju chceme ochutnať a občerstviť sa jej sviežosťou, šťavnatosťou a farebnou jedinečnosťou, táto chuť vynikne až potom, keď si poriadne zahryzneme do všetkých poschodí samotnej torty. Potreba neustáleho vzdelávania sa v oblasti jazyka je zásadná. Každá jedna rovina jazyka je súčasťou aj nadväzbou pomyselného systému a spoločne vytvárajú kultúru jazykového prejavu jedinca i celej spoločnosti.

Pre potreby jazykového zdokonaľovania školského redakčného tímu sme sa rozhodli pri tvorbe textov a práci s nimi upriamiť väčšiu pozornosť práve na **štylistickú rovinu**. Ona sama stojí na najvyššej úrovni, pričom jej jednotkou je **štyléma**. Práve štyléma určuje jednotlivým prvkom jazyka príslušnosť k danému štýlu. Vlastne, „štyléma generuje štýl. Osobitosťou tejto roviny v modeli jazyka je to, že prechádza naprieč všetkými nižšie postavenými rovinami“ (Pavlovič 2011). V jednoduchosti môžeme povedať, že každý jazykový prvok (slovo, slovné spojenie, frazéma, myšlienka, slovosled, interpunkčné znamienka a i.) môže byť štylérou. Dokonca, ten istý jazykový prvok môže byť štylérou v rámci rôznych štýlov, pričom určovanie, do ktorého štýlu v ktorom texte patrí, je dané viacerými faktormi, napr. textom, kontextom, myšlienkou, časovým ukotvením a i. A ak budeme tvoriť žurnalistické texty, tak budeme pracovať na pomedzí viacerých štýlov.

Publicistický štýl je v niektorých koncepciách radený k základným štýlom (v celospoločenskom kontexte je nepochybne významnou súčasťou našej každodennosti) a v iných koncepciách je zaradený medzi sekundárnymi (lomenými štýlmi) – ide najmä o koncepcie spojené s výrazovými vlastnosťami a jazykovým základom. Nech už je to akokoľvek, v publicistickom štýle sa prepája/spolu-pracuje/kooperuje najmä administratívny, rečnícky a náučný štýl (jeho praktický a popularizačný variant). Mohli by sme povedať, že publicistický štýl je odrazom poznania nielen autorov textov napísaných v tom to štýle, ale aj celej spoločnosti,

pretože témy a žánre, ktoré v sebe schováva, sú jednoznačne spojené s celospoločenskými aspektmi života. Publicistický štýl rozvrstvujeme do **spravodajského** (správa, riport, oznámenie, referát, plagát a i.), **analytického** (úvodník, komentár, glosa, posudok, recenzia a i.) i **beletristického** variantu (fejtón, reportáž, črta a i.).

Každý jeden **žáner** v sebe nesie hru a súhru jazykových prvkov, istú vyspelosť a vyzretosť nielen v kontexte jazyka, ale aj v kontexte myšlienkovvej, hodnotovej a celospoločenskej zrelosti osoby autora a jeho kultúry prejavu – u nás máme na mysli žiakov základných škôl a študentov stredných škôl.

Všetky tieto pojmy (štýl, štyléma, publicistický štýl, žánre publicistického štýlu, jazykové roviny – foneticko-fonologická, lexikologická, morfológická, syntaktická či štylistická) pri práci s redaktormi študentského časopisu objavujeme s teoretickým výkladom až po objavení a ohmataní jednotlivých javov. Táto forma je zábavná, hravá, pútavá a pomáha vnímať jazyk ako „modelársku hmotu“, do ktorej môže každý autor vložiť svoju pečať.

Súčasťou výkladu sú aktuálne ukážky textov, ktoré vytvorili sami študenti vo svojich časopisoch. Práve v nich dokážeme objavovať aktuálnu jazykovú úroveň, kultúru prejavu, slovnú zásobu, gramatickú zručnosť a ohmatávať si ich hranice. To nám pomôže pri vytváraní a rozširovaní obzoru práve pri tej skupine, s ktorou aktuálne pracujeme. Následne rozširujeme, obohacujeme, modelujeme z vybraných textov tie texty, ktoré sú jednoznačne vhodným „učebným materiálom“ na zlepšovanie sa v oblasti kreatívneho žurnalistického tvorenia. Ale základná myšlienka ostáva v tom, že pracujeme s textami študentov, s ich úrovňou a s ich témami, ktoré následne spoločne posúvame a rozvíjame.

Užitočné aktivity:

Budujeme tím – prečo je vzájomné spoznanie sa dôležité pri tvorbe časopisu, ako budeme spolu komunikovať a podporovať sa, ako a akými činnosťami si môžeme budovať vzájomnú dôveru (stretávanie sa na pravidelnej báze, vytvorenie skupinového četu pre všetkých členov redakčnej rady, realizovanie spoločných aktivít aspoň jedenkrát počas prípravy jedného čísla) – všetky tieto aktivity nám dovoľia a umožnia dôveru v komunikácii o vytvorených textoch (vďaka nim môžeme otvorene komunikovať o kvalitách aj nedostatkoch textov svojich spolužiakov, môžeme si opravovať chyby – zistíme, kto má v kolektíve nadanie a vzťah ku gramatike, kto je zas spoločenský a bude robiť ankety a rozhovory, kto rád číta knihy a pozerá filmy, čo ho spojí s recenziami, či kto má vzťah k športu a bude sa venovať článkom spojeným so športom...

Komunikačné hry – *Človečina, Double, Dixit, Hry na rozvoj verbálnej komunikácie* od Petra Staníčka. Aktívna hra so žiakmi na základnej či strednej škole (bez uvedenia dôvodu, in medias res). Po 10 – 15 minútach hry v uvoľnenej atmosfére vyberáme spoločne najzaujímavejšie odpovede, kladieme otázky a budujeme novú „tematickú oblasť“ pre tvorbu nového čísla školského časopisu...

INŠPIRÁCIE:

Voľnosť, farebnosť a nekonečné možnosti tvorby textu – aktívna práca na troch vybraných textoch z posledného čísla školského časopisu. Každý žiak/študent dostane zadanie podobne ako na tvorivom písaní, napr.: z jedného typu žurnalistického žánru vytvorí úplne iný (podľa vlastného výberu/prípadne s konzultáciou), pričom téma ostáva tá istá. Po aktivite si texty všetci prečítame, hodnotíme ich, komunikujeme o nich a vyberáme najvhodnejší žánr pre danú tému a jej charakteristické črty. Čo (ne)umožňuje výber konkrétneho žánru, čo (ne)zvýrazňuje v texte konkrétny žánr, ako veľmi je prepojený obsah a forma textu s jeho celkovým porozumením, pochopením, odovzdaním hlavnej myšlienky atď.

Na precvičenie:

1. Základná škola: príprava na rozhovor. Výber témy, výber respondenta, tvorba otázok, opodstatnenie otázok, humor a jeho využívanie v žurnalistických textoch (napr. aj pri realizácii rozhovoru).

UKÁŽKA: Vyberte 5 otázok pre pani riaditeľku. Ktoré sú podľa vás najdôležitejšie?

- Myslíte si, že online vyučovanie bude trvať ešte dlho?
- Čo podľa vás prinieslo nám deťom online vyučovanie v tom dobrom?
- Čo podľa vás prinieslo nám deťom online vyučovanie v tom zlom?
- Myslíte si, že prechod z prezenčného vyučovania na dištančné bol ťažký aj pre učiteľov, a prečo?
- Prečo máme v online vyučovaní menej hodín ako v škole? Nemôžeme mať menej hodín aj v škole?
- Čo najvtipnejšie ste počas online hodín zažili vy osobne?
- Ako ste sa obliekali počas online vyučovania, mali ste na sebe aj pyžamo?
- Videli ste niekedy na obrazovkách aj rodičov, ako našepkávajú svojim deťom?
- Myslíte si, že deti na písomkách počas online hodín odpisujú viac ako v škole?
- Zaspali ste niekedy na online vyučovaní?

2. Stredná škola: vytvorenie ankety pre spolužiakov z iných tried. Cieľ ankety (čo čítajú a čo ich zaujíma, čo by si radi prečítali vo svojom školskom časopise), úvod ankety (kto je autorom, s akým zámerom bola vytvorená, komu bude slúžiť a ako bude použitá), tvorba zatvorených aj otvorených otázok, príprava aj realizácia ankety, rozdanie a následné vyhodnotenie.

UKÁŽKA:

- Čítaš náš školský časopis? áno/nie
- Ak je tvoja odpoveď nie, skúsiš napísať prečo a čo by sa muselo zmeniť, aby si si ho prečítal?
- Ak áno, čo sa ti páčilo v poslednom čísle najviac?
- Ak áno, je niečo, čo ti v našom časopise chýba? Povedz nám o tom...
- Je pre teba dôležité, či sú obrázky v časopise čiernobiele, alebo farebné?
- Uprednostňuješ farebné, alebo čiernobiele?
- Ak by mal náš časopis fb alebo instagram, sledoval by si novinky aj na sociálnych sieťach?

Na okraj

● Všetky krúžky som sa snažila viesť v duchu vzájomnej rovnosti, priateľstva, dôvery a predovšetkým podpory. Vďaka tomu, že s niektorými študentmi som sa mohla stretnúť počas trvania projektu viackrát, vzájomne sme sa spoznali, a tak som dokázala pracovať s motiváciou oveľa efektívnejšie. Silným a veľmi pekným momentom bola chvíľa, keď som po takmer roku prišla za tímom jedného školského časopisu. V staršom čísle bol rozhovor s Viktorom Vinczem na tému ekológie a v najnovšom čísle (ešte nevytlačenom) mali rozhovor s televíznou reportérkou Kristínou Kövešovou. Veľmi som sa potešila, pretože za touto prácou bola jedna študentka, ktorá mi po roku podakovala, že som jej pootvorila dvere do menej komfortnej zóny a dodala odvalu. Usmernila ju, že na rozhovor môže osloviť nielen svojich učiteľov, priateľov, ale aj iné osobnosti, ktoré ju i jej kamarátov inšpirujú... Sama sa s týmito ľuďmi spojila a podarilo sa jej s nimi urobiť rozhovory. Ak sa dokážeme na takýchto krúžkoch spojiť s mladými ľuďmi, naozaj sa môžeme stať ich malým impulzom, ktorý im otvorí nové a krásne dvere do sveta plného možností. Občas stačí len byť, počúvať a dodať malý kúsok odvalu. Som veľmi vdáčná, že som mohla byť súčasťou takéhoto pekného projektu.

● Študentka: „Čo budeme robiť na krúžku? Lebo ja musím odísť o 10 minút.“

Lektorka: „Dnes sa budeme hrať jednu super hru, aby sme sa dobre spoznali, volá sa Človečina a je aj o našich túžbach, hodnotách, snoch. Možno predsa len zostaneš?“

Študentka: „Uvidíme, lebo idem s mamou do mesta.“

PS – mesto sa nekonalo, zostala do konca :)

Viac info napr. TU:

Koníčková, J.: *Hry na rozvíjanie jazykových a komunikačných zručností*. Eduworld.

DOSTUPNÉ NA:

Navrátil, L. & Šimurka, J.: *Pravopis. Praktická príručka slovenského pravopisu s cvičeniami a diktátmi*. 2. vyd. Nitra: Enigma, 2005.

Nemčok, M. a kol.: *Debatná príručka pre stredoškolské kluby*. 2. vyd. Slovenská debatná asociácia, 2014.

DOSTUPNÉ NA:

Pavlovič, J.: *Prednášky zo štylistiky slovenčiny*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2011.

SPOLOČENSKÁ HRA ČLOVEČINA:

Staníček, P.: *Hry na rozvoj verbálnej komunikácie*. Bratislava: Grada, 2020.

Tvorivé písanie

Silvia Kaščáková

(Prešov, 1976)

je poetka, textárka a prekladateľka. Rada píše básne pre dospelých aj pre deti. Prebásnila operu pre deti a jej prvá detská knižka sa volá *Ako Paľko Dobšinský zbieral rozprávky* (2022). Prekladá z poľského jazyka, doteraz má na konte takmer 30 preložených kníh. Jej veľkou záľubou je písanie piesňových textov. Môžete ich počuť v skladbách viacerých spevákov. Páči sa jej rozhlasová práca a čítanie veršov.

**MOŽNO MÁTE BÁSNICKÉ OKO
ALEBO UCHO. SKÚSTE TO
SLEDOVAŤ. NEVZDAJTE TO.
SPISOVATELIA A SPISOVATEĽKY
TIEŽ CHODILI DO ŠKOLY
A AJ IM SA ISTE STÁVALO,
ŽE SA IM NECHCELO UČIŤ,
ČÍTAŤ A NIEKEDY ANI PÍSAŤ.
ALE ODRAZU TO PRIŠLO!**

Spisovateľ alebo spisovateľka vraj majú básnické črevo. Nie je celkom jasné, ako také črevo vyzerá, a ani to, prečo je to práve črevo a nie napr. básnická ruka, básnické srdce alebo básnický žalúdok. Ak má niekto odrazu chuť tvoriť a písať, občas zaznie myšlienka, že „dostal slinu“. Akokoľvek to je, naše telo, hlava, duša, srdce... všetko môže oplývať tvorivosťou. Možno máte básnické oko alebo ucho. Skúste to sledovať. Nevzdajte to. Spisovatelia a spisovateľky tiež chodili do školy a aj im sa iste stávalo, že sa im nechcelo učiť, čítať a niekedy ani písať. Ale odrazu to prišlo! Otvorili skriňu alebo škatuľu od lega a už sa k nim valila fantázia. Ak ste už otvorili túto knižku, tiež sa vám môže prihodiť, že sa stretnete s fantáziou. Tvorivo písať znamená, že si môžete vymýšľať, škrtať, a dokonca aj urobiť pravopisnú chybu. To, čo napíšete, môžete zmeniť. Zmazať, znova napísať, zmazať, znova napísať, zmazať, znova napísať, zmazať, znova napísať... áno, donekonečna! Hrať sa so slovami, s vetami, s veršami, s príbehmi je zábava. Ale nebudem vám o tom písať. Skúste si to sami. Môžete o tom potom za plotom napísať nejakú rozprávku.

Základné pojmy a informácie

Tvorivé písanie obsahuje veľa rôznych techník a postupov, prostredníctvom ktorých rozvíja naše pisateľské schopnosti.

Ak pisateľa usmerňujeme a vedieme k tvorbe a počas tvorby, privádzame ho k vzácnej pisateľskej skúsenosti. Učíme ho manipulovať s jazykovými prostriedkami, tvoriť texty rôznej formy a na rôzne témy. Povzbudzujeme ho k tvorivým aktivitám a kultivujeme tak jeho jazykový prejav. Pisateľ zapája do tvorivého písania celú svoju osobnosť. Básne, príbehy a iné textové útvary, ktoré pisateľ tvorí, môžu inšpirovať jeho skúsenosti a emócie. Tvorivosť ovplyvňuje aj inteligencia a predstavivosť.

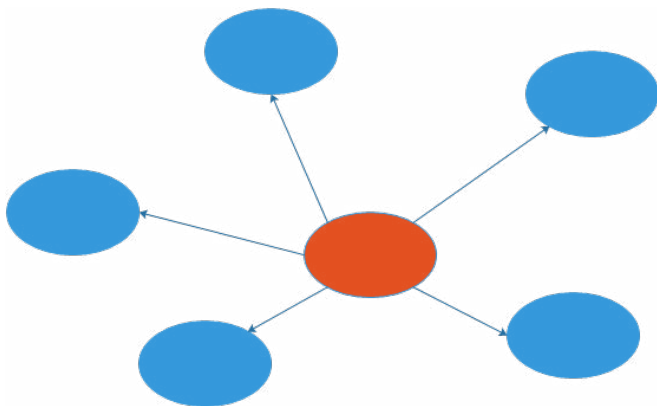
Tvorivé písanie je aj pokus o vlastnú tvorbu. **Vlastná tvorba** má byť slobodná záležitosť. Pracujeme predsa s fantáziou, máme za sebou vlastnú čitateľskú aj pisateľskú skúsenosť, chuť písať a aj nápady sú naše. Napriek tomu sa v tvorivom písaní objavujú úlohy, ktoré majú jasne určené pravidlá a nemožno ich porušiť. Pravidlá však v tomto prípade nemusia byť obmedzením. Pomôžu nám pohnúť sa z miesta, nazbierať si plnú banku slov a slovných spojení, skrátka, nazhromaždiť si slovný materiál na stavbu textu. Pravidlá nám pomôžu aj sústrediť sa na náš typ textu. Ak by sme si povedali – dnes napíšeme poviedku – mohlo by sa stať, že nad papierom alebo klávesnicou počítača zamrzneme. Pravidlá nám poradia, ako začať, ako pokračovať a ako skončiť. Mnohé úlohy tvorivého písania sú ako rozcvičky alebo mini predjedlo. Namotivujú nás, dajú nám ochutnať radosť z tvorby, rozhájbu naše autorské ambície.

Na precvičenie:

1. Pojmová mapa

Pojmová mapa vizualizuje myšlienky, slová, symboly. Používa sa ako technika učenia alebo pri brainstormingu. Jej najjednoduchšia forma – „Pavúk“ – má tému vyznačenú v centre. Informácie súvisiace s hlavnou témou sa nachádzajú okolo centra.

Schéma pojmovej mapy

Zdroj: umeniekreativity.sk

Vytvorte pojmovú mapu so slovom **hlina** alebo so slovom **čiara**.

Z vytvorenej mapy vyberte jedno slovo alebo slovné spojenie a nakreslite ďalšiu mapu.

2. Napíšte **báseň**, v ktorej použijete slová z pojmových máp (v rôznom tvare).

Téma básne: vol'ná

Báseň sa **nemôže** rýmovať.

Dĺžka básne – min. 7 veršov.

3. Báseň piatich zmyslov

V tejto technike zapájame do procesu tvorby textu zmyslové vnímanie.

Je potrebné dodržať určenú štruktúru.

Prvé slová vo veršoch vyvolávajú reakciu žiakov na doplnenie začatého verša pomocou konkretizácie svojho zmyslového vnemu.

Vašou úlohou je napísať **jednu báseň piatich zmyslov**.

Napríklad:

1. riadok: **Vyzerám ako...** vždy zelená jedlička
2. riadok: **Zniem ako...** najdlhšia pieseň
3. riadok: **Voniam ako...** škoricové koláče
4. riadok: **Chutím ako...** sladké jablko
5. riadok: **A keď sa ma dotkneš...** budeš šťastný

Doplňte:

1. riadok: **Vyzerám ako...**
2. riadok: **Zniem ako...**
3. riadok: **Voniam ako...**
4. riadok: **Chutím ako...**
5. riadok: **A keď sa ma dotkneš...**

4. CINQUAIN

Štruktúrovaná báseň cinquain je päťveršová forma básne s danou štruktúrou.

1. verš:

1 slovo – východiskové slovo

2. verš:

2 slová – dve prídavné mená

3. verš:

3 slová – tri slovesá

4. verš:

4 slová – štvorslovná veta, v ktorej prezentujeme svoj vzťah k slovu v prvom verši

5. verš:

1 slovo – synonymum, asociácia k prvému slovu

Príklad:

Otec
milujúci, silný
chráni, pomáha, chápe
vedie nás ťažkým životom
anjel

Navrhujem tieto východiskové slová:

kríž, hudba, umenie, kniha, život, smrť, detstvo, radosť.

Vašou úlohou je napísať **dva texty vo forme CINQUAIN.**

Vyberte si z navrhnutých východiskových slov.

5. HAIKU

Ide o japonskú formu poézie. Môžeme sa stretnúť s vyjadrením, že je to *báseň na jedno nadýchnutie*, lebo je krátka a dá sa prečítať medzi dvoma nádychmi. Používala sa na vyjadrenie pocitov človeka z pozorovania prírody a kolobehu v nej. Autori v básňach haiku zhromažďovali životné múdrosti, poučovali o dôležitejších životných pravdách.

Báseň *haiku* je vystavaná podľa týchto pravidiel:

Pozostáva z **3 riadkov**.

Prvý verš má **5 slabík**.

Druhý verš má **7 slabík**.

Tretí verš má **5 slabík**.

Haiku sa nerýmuje.

Vaše haiku môže/nemusí mať názov.

Príklady HAIKU:

Je na čo hľadiť
aj po ničivej búrke:
krása chryzantém

Tomu čo vraví
„Deti ma otravujú“
nekvitnú kvety

Iba skúsím piť
už mi drkocú zuby
Horská studnička

Niečo vypovieš
do perí ti vstúpi chlad
jesenný vietor

Na suchú vetvu
si sadol čierny havran
Jesenný večer

Vyleť netopier!
Kvety by nemali byť
iba pre vtákov

(Macuo Bašó: *Haiku*. Kordíky: Skalná ruža, 2019.)

Napíšte **4 básne HAIKU**.

Téma:

1. Haiku: **Jar**
2. Haiku: **Leto**
3. Haiku: **Jeseň**
4. Haiku: **Zima**

Pomôcka

Vytvorte štyri básne haiku na témy jar, leto, jeseň, zima. Pokúste sa do nich vložiť svoju osobnú skúsenosť s rozličnými udalosťami, ktoré vás v živote stretli v jednotlivých ročných obdobiach, môžete sa vrátiť do ďalekej minulosti alebo sa pozerieť von oknom a pod. Zamerajte sa na svoje pocity, ktoré dôverne poznáte v spojení s ročnými obdobiami, zamýšľajte sa nad prírodou a jej „pocitmi“.

Napíšte **5 básní HAIKU**.

Téma/inšpirácia: *nepokoj, prasklina, ostrov, vzduch, výhľad, oblaky, cela, kameň, miesto, rozhodnutie, hlad, duša, cesta, dvere.*

6. Zmeniť perspektívu

V tejto technike ide o zmenu hľadiska, pohľadu rozprávača, prípadne lyrického subjektu. Pisateľ sa vyjadruje za predmet, ktorý mu bol určený, resp. ktorý si vybral.

Cieľom tvorenia textov so zmenenou perspektívou je stimulovať pisateľovu flexibilitu myslenia (Klimovič 2010, s. 133 – 134).

1. Výber predmetu, témy spoločne pre všetkých žiakov.
2. Pracuje každý sám.
3. Čítanie prác – prehovorov predmetov.

UKÁŽKA: Aktovka

Som pekná a farebná. Veľa toho každý deň unesiem. Nepáči sa mi, ako sa vo mne zabúdajú desiate. Veľmi potom zapácham. Fúj. Chcem, aby sa môj majiteľ polepšil.

7. Niekedy tu...

Pri realizácii tejto techniky využívame obrázky z novin a časopisov ako prvotný podnet. Pisateľ si vyberie obrázok podľa ľubovôle a pozoruje ho. Tvorí nerýmovanú báseň s trojveršovou stavbou, v ktorej sú začiatky veršov vopred stanovené.

Metodický postup:

1. Výber obrázka.
2. Pozorovanie obrázka.
3. Opisovanie svojich postrehov k obrázku/odpovede na otázky učiteľa: čo žiak na obrázku vidí, čo sa tam nachádza, otázky smerujúce na veci na prvý pohľad neviditeľné (napr. emócie ľudí, radosť, bolesť, zlú predtuchu, stres a pod.).
4. Pomenovanie miesta na obrázku – toto pomenovanie zároveň slúži ako nadpis básne.
5. Individuálne písanie do štruktúry básne.
6. Prezentujeme báseň pred celou triedou.

Štruktúra básne:

1. **verš:** Niekedy tu...
2. **verš:** Vždy tu...
3. **verš:** Nikdy tu...

Použitie:

Techniku možno využiť pri príprave opisu miesta alebo prostredia, pri príprave charakteristiky osoby alebo jej karikatúry. Vo vyučovaní vlastivedných a prírodovedných predmetov, napr. ako predlohu na opis obce, miestnej kultúrnej pamiatky alebo ako predlohu na tvorbu textu o charaktere krajiny.

Odporúčania pre prax:

Úlohou pisateľa je doplniť začaté verše pomocou materiálu, ktorý si zhromaždil v prípravnej fáze. Formulovaním jednoduchých výpovedí do vopred určenej schémy predídeme možnému problému tej skupiny pisateľov, ktorá nevie, ako začať. Tvar schémy, ktorú treba doplniť, si môže učiteľ aktualizovať podľa typu obrázkov i cieľa pri rozvíjaní pisateľských zručností.

(Úloha spracovaná podľa: Hajrová 2014, s. 22 – 23.)

8. Abecedár

Ide o písanie textu podľa abecedy, pričom postupnosť podľa jednotlivých písmen sa môže týkať len vytvárania jednotlivých slov na uvedenú tému alebo môže predstavovať ucelený dej, v ktorom sa každá téma začína na nové písmeno abecedy. Spôsoby tvorenia textu podľa abecedára môžu byť rôzne a je možné ich prispôbiť požiadavkám tvoriacich žiakov.

Téma: voľná

UKÁŽKA: *Zamilovaná Afrodita*

Afrodita bola bohyňa lásky, ktorá sa zamilovala do boha Apolóna. Boh svetla a slnka. Cítila, že ich niečo spája, niečo, čo ešte nikdy necítila. Dovtedy ešte nebola zamilovaná. Ešte však nevedela, aký je boh slnka a svetla podlý...

Fantazírovala o tom, akí budú spolu šťastní. Gniavila ju však predstava, že by sa rozišli. Hovorili spolu o budúcnosti. I keď vedel ovládať slnko a svetlo, nepomohol krajine, keď prišli búrky a dažďe. Južná časť krajiny bola celá zaplavená a mnohí ľudia sa utopili. Keď mohol, tak nepomohol. Len vtedy zistila, aký v skutočnosti je.

„Mal si šancu pomôcť našej krajine a nepomohol si,“ zúfalo a sklamane vyriekla bohyňa lásky.

„Nepotrebujem pomáhať krajine, ved' ani ona nepomáha mne,“ odvetil arogantne Apolón.

Ostala stáť sklamaná z jeho názorov. Preto sa rozhodla, že na neho zabudne. Radšej cúvne skôr, ako by sa malo stať niečo hrozné a nezvratné.

Skočila na oblak a odletela na Olymp. Tam sa poobzerá po novej láske. Už si to nabudúce rozmyslí, do koho sa zamiluje. Ved' predsa ona je bohyňa lásky. Zmenila sa a teraz si dáva lepšiu pozornosť na to, komu bude nabudúce veriť.

(Úloha spracovaná podľa: Hajdúová 2017.)

9. Prázdniny v 100 slovách

Úlohou pisateľa je napísať poviedku s prázdninovou tematikou.

Rozsah: presne 100 SLOV

(ako slovo počítame aj spojky, predložky a pod.).

Nezabudnime dať poviedke NÁZOV.

Do rozsahu poviedky sa počítajú aj slová v názve poviedky.

Aký je váš vzťah k prázdninám? Povedzte to stručne a po lopate. Úloha je pre všetkých tých, ktorým sa prázdniny spájajú s výnimočným príbehom.

Nezabudnuteľný príbeh, spomienka, humorný zážitok, smutný povzdych, romantický záblesk, voňavé detstvo, nákupy, morská voda, podarené a nepodarené výlety, splnené prania, zlomové chvíle, tábory, člnkovanie, turistika, chalupy, studený potok, zmrzlina, čerešne...

*Cinquain?!
Ved' to napíšeš aj
o polnoci!*

Viac info napr. TU:

Eliášová, V., Kočanová, M. & Lacko, I. a kol.: *Na stope slovám. Príručka tvorivého písania pre učiteľ/ov slovenského jazyka a literatúry*. Bratislava: ŠPÚ, 2007.

Hajdúová, S.: Tvorivé písanie na hodinách literárnej výchovy. In: *Slovenčinár. Časopis Slovenskej asociácie učiteľ/ov slovenčiny*, 2017, roč. 4, č. 1.

Hajrová, M.: *Aktivity podporujúce rozvoj tvorivého písania*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014.

Juhásová, J.: *Melankolia a zá-zrak Progresívne postupy v spirituálnej lyrike*. Ružomberok: Verbum, 2019.

Klimovič, M.: *Tvorivé písanie v primárnej škole*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2010.

Urbanová, E.: Čo je to haiku? In: *Knihy na dosah*.

DOSTUPNÉ NA:

Spravodajstvo

Nikola Marhefková

(Svit, 1995)

je zanietená novinárka, fascinuje ju verejné dianie. Počas štúdia sťažovala v zahraničnej redakcii denníka SME a päť rokov pôsobila ako redaktorka Ružomerského magazínu. Potom stála pri zrode portálu otvorene.info, zameraného na ružomerskú komunálnu politiku a spoločenské dianie. Svoju vášeň pre literatúru pretavila do množstva recenzií (napr. na portáli citaj.to). Rada počúva aj vedie polemické debaty.

Spravodajstvo v školských časopisoch...? Prečo nie?
Aj spravodajské texty vedia byť podané pútavo.

Aké chyby páchame?

V prípade spravodajského spracovania udalosti/
témy:

- **samotná štruktúra správy** – kopíruje chronologický priebeh udalosti (typický začiatok „Dňa 7. 1. sa uskutočnilo...“), čo indikuje pero laika alebo nevypísaného autora. Inak by mal osvojenú tzv. obrátenú pyramídu;
- **zložitý jazyk** – cudzie slová, zložitá vetná stavba/komplikované súvetia, využívanie pasíva, zvratného „sa“ aj v prípade, keď poznáme aktérov, nositeľa deja;
- **„vata“** – autorské vety, ktoré nenesú žiadnu informáciu, nemajú žiadnu výpovednú hodnotu, frekventovane sa vyskytujú až úvahové prvky;
- **explicitné hodnotenie prezentovanej udalosti/diania** zo strany autora, najčastejšie vo forme adjektív, prívlastkov (zúčastnili sme sa krásneho a výborne zorganizovaného podujatia)... Ak chceme do správy dostať hodnotenie, tak prostredníctvom respondentov! Oslovujeme ľudí, citujeme ich. Práve citácie sú výborným prostriedkom na oživenie textu.

Zopár dobrých rád

Niektoré rady sú obsiahnuté v rámci výkladu a praktických cvičení, ale pár menovite vypichnem aj na tomto mieste:

- **Písať, písať, písať.** Akokoľvek klišeoidne to bude znieť, novinár sa potrebuje postupne vypísať. Tvorba článkov sa tak neskôr stane až remeselnou činnosťou.
- Informácie sú pracovným materiálom novinára. Je potrebné **budovať si svoju „informačnú sieť“**, vrátane kontaktov na dôležitých miestach (mestský úrad, jeho jednotlivé oddelenia, polícia, operačné strediská, hasiči, politici, ale aj z iných odvetví, ktoré sa viažu na určitú odbornosť a znalosť, ekonómovia, architekti, analytici...). Klásť dôraz na **„ľudské informačné zdroje“**, ktoré môžu jednak generovať námety, témy, alebo môžu poskytnúť stanoviská, resp. off-record niečo vysvetliť, ozrejmiť alebo upriamiť pozornosť na určité dianie.
- **Príprava novinára** sa začína ešte pred príchodom na určitú udalosť (či už akcia, brífing...). Načítajte si o danej téme čo najviac informácií – to vám umožní klásť iné otázky, nájdete iný uhol pohľadu.

Základné pojmy a informácie + užitočné cvičenia (dva v jednom)

Na novinárskych krúžkoch v školách sa osvedčili najmä dve aktivity (usudzujem tak na základe spätnej väzby, decká sa pri realizácii celkom bavili, a to uvádzam s vedomím, že sú to tvory s maximálne úprimným prejavom a takmer nulovou filtráciou znudených výrazov tváre).

1. Bojová úloha napísať flešovú správu (alebo aj „V koži editora“)

Práca s existujúcimi materiálmi, zdrojmi. Ako podklad slúžili reálne tlačové správy, predovšetkým mestskej/krajskej polície alebo hasičov. Úlohou žiakov bolo spracovať krátku flešovú správu, aj s návrhom troch titulkov.

Samotnému písaniu predchádzal krátky výklad a predstavenie základných oporných bodov pri tvorbe správy. Vďaka tomuto zadaniu bolo tiež možné demonštrovať niektoré esenciálne súčasti novinárskej práce:

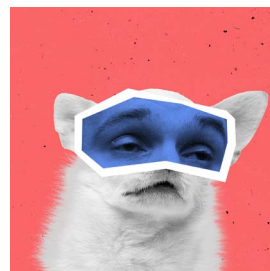
- filtrovanie informácií,
- zvolenie kompozície správy, tzv. obrátenej pyramídy – teda radenie informácií od najdôležitejších/najzaujímavejších,
- a takisto zodpovedanie základných W otázok – *kto*, *čo*, *kde*, *kedy*, prípadne aj *ako* a *prečo*.

Pozornosť bola venovaná tiež tvorbe spravodajského titulku: je akoby grom správy, podstata novinovej správy v skratke, čitateľovi z neho musí byť jasný obsah správy. Dynamický, obsahuje sloveso.

Dôraz na elimináciu vaty a prílišného subjektívneho vkladu autora.

Pri policajných a hasičských správach viac-menej nevyhnutne narazíme aj na problematiku „**novinára ako prekladateľa**“. Informácie, z ktorých novinár pri tvorbe vychádza, sú totiž mnohokrát sformulované príliš odborne alebo administratívne (vyhlášky, zákony, výskumy, nariadenia, štúdie). Úlohou žurnalistov je podať ich **zrozumiteľne, jasne** = „preložiť do ľudského jazyka“. Aby informácie pochopilo čo najširšie publikum. Nádejní spravodajcovia by sa mali vyvarovať nasledovného:

- **Pasíva** (trpný rod).
  - **Zvratného „sa“** (deje obyčajne majú svojich pôvodcov, uvádzajme ich).
  - **Zložitých vetných formulácií a odborných termínov** (novinársky text nemá znieť ako z encyklopédie či príručky pre kvantových fyzikov, výnimka, ak ide o špecializovanú tlač pre užšiu cieľovú skupinu). Uplatnenie zásady „radšej bodka ako čiarka“ – uprednostňovať kratšie vety pred zložitými vetnými súvetiami.
  - **Všeobecných fráz**. Mnoho odborníkov tvrdí, že... Akí odborníci? Budme v textoch čo najkonkrétnejší, menujme príklady (dodajú textu šmrnc).
  - **Klišé, frazeologizmov**.
  - **Vlastného hodnotenia** spracúvanej témy, udalosti, komenantatívnych vsuviek či úvah.
- Spracované správy detí sme následne „**podrobili skúške správnosti**“:

Nesie táto veta určitú informáciu? Alebo je to iba autorova vsuvka, často klišéoidná? Viem ako čitateľ z tohto titulku predpokladať, o čom bude správa? Nie? Tak skúsme ho ešte upraviť! Vieme túto vetu zjednodušiť? Čo bolo v pôvodnej tlačovej správe ešte dôležité/zaujímavé, čo by sme mohli zahrnúť?

Tip: Pomôcka, ako vyfiltrovať relevantné informácie. Skúste (si) vlastnými slovami prerozprávať obsah (tlačovej správy), mozog by si mal automaticky zapamätať nosné informácie.

Tip 2: Treba mať na pamäti, že inštitúcie, politici či iní verejní funkcionári sa chcú vo svojich (tlačových) vyjadreniach prezentovať v pozitívnom svetle. Budú vyzdvihovať svoje prednosti, úspechy, aktivity, čo sa bude odzrkadľovať aj vo voľbe slov. Ako novinár ich nepreberám, ale kriticky vyhodnocujem, napr. či sú dostatočne neutrálne, vecné a faktické.

Pozornosť treba venovať aj otázke **novinárskych zdrojov alebo „Pozri, kto to hovorí“:**

Ak **niečo tvrdím**, musím mať **fakty ZAZDROJOVANÉ**. Ide o základný znak štandardných médií. Novinári musia pracovať so zdrojmi a aj ich náležite uvádzať. Jednak je to pre čitateľa garancia, odkiaľ pochádza správa, a zároveň sú chránení aj oni ako autori.

● **Oficiálne zdroje** – svetové/slovenské tlačové agentúry, inštitúcie, tlačové oddelenia, hovorcovia, ministerstvá.

- **Otvorené zdroje** – knihy, štúdie, prieskumy, výskumy, nariadenia, dokumenty.
- **Respondenti** – odborníci, svedkovia udalostí, ľudia kompetentní sa k spracovanej tematike vyjadriť (politológ, ekonóm, virológ...).
- Anonymovia výnimočne (**investatívna**).

Žiaci mali spracovať napr. túto krátku policajnú správu:

Skok z mosta

Asi nový druh adrenalínu si chcel vyskúšať 18-ročný Ružomberčan. Hliadka mestskej polície asistovala v nedeľu 22. apríla hasičom a rýchlej záchrannej službe. Večer totiž uvedené zložky zasahovali pri čerpacej stanici na sútoku Váhu a Revúcej. Z mosta tam skočil už spomínaný 18-ročný chlapec. Bolo zistené, že skokom si nespôsobil zranenie, záchranári však nepoznali jeho totožnosť, a preto bola na mieste aj mestská polícia. Tam sa dozvedeli, že mládenec si nechcel takýmto spôsobom siahnuť na život, ale vraj išlo len o stávkku s kamarátmi. Pri nerozvážnom konaní asistovalo mladíkovi množstvo alkoholu, ktoré na guráž pred skokom užil.

VZOR:

Z mosta skočil opitý mladík. Stavil sa o to s kamarátmi

RUŽOMBEROK. 22. apríl. V nedeľu večer zasahovali všetky záchranné zložky na sútoku Váhu a Revúcej, kde 18-ročný opitý muž skočil z mosta. Informovala o tom Mestská polícia Ružomberok. Mladík pri páde neutrpel žiadne zranenia. Polícii tvrdil, že si nechcel ublížiť, ale išlo len o stávkú s kamarátmi.

Vytvorte správu a titulok (Nález munície)

V katastri obce Likavka, okres Ružomberok bola nájdená munícia z obdobia druhej svetovej vojny. Na miesto bol vyslaný pyrotechnik z Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Žiline, ktorý delostrelecké granáty z druhej svetovej vojny zaistil k dodatočnej likvidácii.

Ak pri prechádzke v lese alebo obrábaní poľa, či inej činnosti nájdete muníciu, rozhodne s ňou nemanipulujte, nevyberajte ju a nenoste na policajné oddelenie. Miesto nálezu čimkoľvek označte a bezodkladne kontaktujte políciu na bezplatnej linke 158. Polícia preverí či sa jedná o muníciu a rozhodne o ďalšom postupe a spôsobe zlikvidovania munície. Upozorňujeme občanov na nebezpečenstvo hroziace pri neodbornej manipulácii s nájdenou muníciou. Takáto munícia je aj napriek veku zvyčajne plne funkčná a nesprávna manipulácia by mohla mať fatálne následky.

Vytvorte správu a titulok (Ružomberok vlak)

Necelú hodinu po polnoci preveroval hliadka mestskej polície telefonické oznámenie, že neďaleko železničnej stanice leží pri koľajniciach nejaký muž. Pri mužovi sa má nachádzať taxikár, ktorý ho našiel v koľajisku a odtiahol ho. Hliadka na mieste zistila, že šofér taxi služby našiel muža s hlavou na koľajnici, po ktorej po chvíli prechádzal vlak. Muž z okresu Ružomberok bol pod vplyvom alkoholu a takýmto spôsobom vraj chcel vyriešiť rodinné problémy. Hliadka na mieste zotrvala s mužom do príchodu rýchlej zdravotnej pomoci, ktorá muža previezla do nemocnice.

Vytvorte správu a titulok (Bomba v Rajci)

V sobotu 7. júla 2018 v popoludňajších hodinách prijal operačný dôstojník Krajského riaditeľstva PZ v Žiline na linke 158 telefonát, v ktorom mužský hlas oznámil, že v Rajci na Radničnej je bomba. Na základe tohto oznámenia bola vykonaná pyrotechnická prehliadka objektu v meste Rajec s negatívnym výsledkom. Následne boli vykonané úkony k zisteniu telefónneho čísla a identifikácii volajúceho. V rukách policajtov skončil 41 ročný Jozef z okresu Žilina, ktorý mal telefonát vykonať z voľne odloženého mobilného telefónu v pohostinstve v Rajci. Vyšetrovateľ 41 ročného muža obvinil z prečinu šírenia poplašnej správy, za ktorý mu v prípade preukázania viny hrozí trest odňatia slobody na jeden až päť rokov. Zároveň vyšetrovateľ spracoval podnet na návrh na vzatie do väzby. Krajská policajná hovorkyňa Jana Balogová.

2. Cvičenie 24/7.

Novinár nepretržite v pohotovosti

Alebo, keď si chce redaktor užiť peknú nedeľu, ale začne horieť vojenská nemocnica...

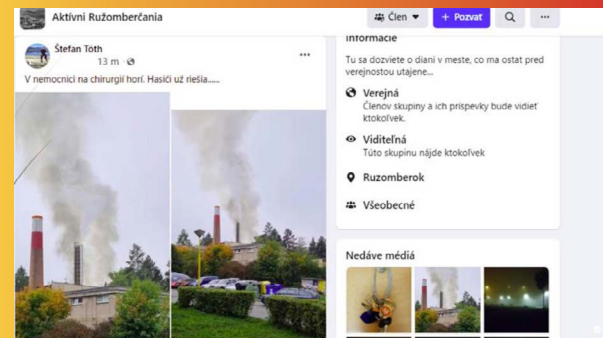
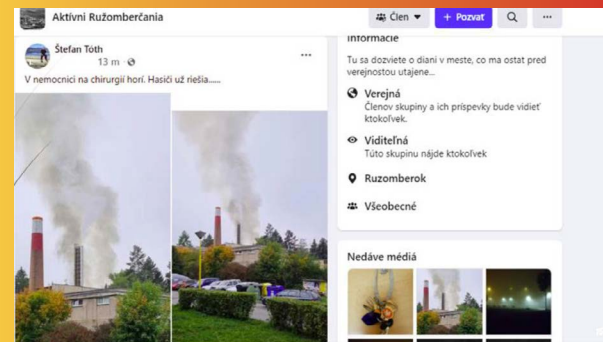
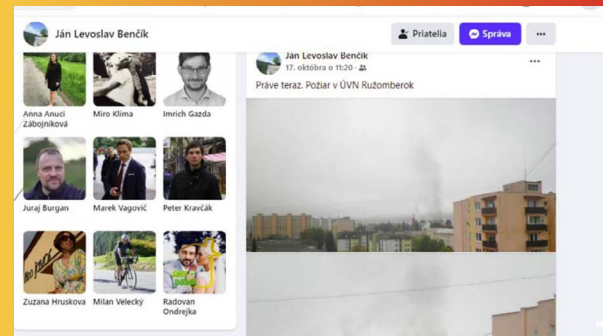
Zameranie: webové spravodajstvo, rýchle správy – breaking news – a ich následná aktualizácia, práca s internetovými zdrojmi, overovanie informácií zo sociálnych sietí, kontaktovanie hovorcov.

Interaktívnou aktivitou zároveň poukážeme na to, ako musí byť novinár takmer nepretržite v pohotovosti a neplatí preňho fixný pracovný čas (od 7:00 do 15:00 napr. :).

Zadanie je nevyhnutné uskutočniť prezenčne. Vyžaduje si účasť „komplica“ na telefóne. Pôjde o rekonštrukciu reálnej udalosti – v tomto prípade vychádzam z vlastných skúseností, požiaru vojenskej nemocnice v Ružomberku (pre účely aktivítky môže ísť o ľubovoľnú udalosť, pri ktorej je k dispozícii obrazový materiál a dostatok informácií. Učitelia a lektori si prípadne môžu udalosť úplne vymyslieť, prípadne existujúcu verziu upraviť).

Na začiatku necháme žiakov rozdeliť sa do menších skupín – malých redakcií. Vymyslia si aj názov svojho média. Navodíme tým nielen tímovú prácu, ale aj pocit vzájomnej „konkurencie“.

Následne im premietneme reálne fotografie a videá z požiaru, ktoré zaplavili Facebook (zobrazený je na nich hustý dym, plamene na budove, popisy používateľov, že ide o areál vojenskej nemocnice. Niektorí komentujúci špecifikujú chirurgický pavilón ÚVN).

ČO BUDÚ ROBIŤ?

Zverejnia informáciu, vychádzajúc z početných fotografií na sociálnych sieťach? Redakcie dostanú 5 minút, aby sa dohodli na ďalšom postupe.

Jednotlivé redakcie môžu uvažovať o viacerých možnostiach: ísť priamo do terénu, zatelefonovať niekomu... Po uplynutí limitu sa pýtame na ich rozhodnutie (neexistuje iba jedna správna odpoveď alebo postup, v realite ich môžu kombinovať. Cieľom je nasmerovať žiakov na overenie danej informácie a aj na kontaktovanie príslušnej osoby v podobných prípadoch, a to hovorcu/hovorkyne, ktorá poskytuje bližšie informácie a zároveň figuruje ako oficiálny zdroj.

V tomto bode aktivity nastupuje na scénu, resp. telefón, náš komplic. Vopred si dohodneme osobu, ktorá bude vystupovať ako hovorkyňa nemocnice Petra Dišková (u mňa sa vystriedala redaktorka mestskej televízie, kolegyňa novinárska a starší študent žurnalistiky). Na danú osobu dostanú žiaci telefonický kontakt – nasledovať bude rozhovor,

v ktorom sa budú snažiť verifikovať informácie a zistiť podrobnosti.

Aby to však redaktori mali o čosi náročnejšie, hovorkyňa im neposkytne stanovisko hneď (opäť pritom vychádzame z reálnej skúsenosti): volajúcemu potvrdí, že akurát smeruje na miesto požiaru, viac informácií im bude vedieť poskytnúť až o 10, 15 minút.

Žiaci pritom dostanú spätnú väzbu aj na samotný priebeh telefonátu (predstavili sa, s akým cieľom volajú, pokúsili sa zistiť aspoň to, či ide o požiar chirurgického pavilónu, ako uvádzajú niektorí obyvatelia? Ja som zažila dva extrémy – dotýčny žiak na hovorkyňu tlačil, aj keď opakovane uviedla, že viac informácií uvedie až neskôr, druhý po jej reakcii zdvorilo odvetil „dobre“.).

Opäť otázka na redakcie a ich postup – uverejnia nejakú informáciu alebo počkajú až na stanovisko? Ak áno/nie, prečo?

Ani v tomto prípade neexistuje jediné správne riešenie, to sa odvíja od rôznej redakčnej praxe. Snažíme sa však poukázať na webový priestor, konkurenčné portály, ako aj možnosť uverejnenia krátkej flešovej správy, ktorú následne aktualizujeme o ďalšie informácie.

Žiakov povzbudzujeme k tvorbe krátkej správy, ak vedia **vychádzať zo známych a istých skutočností** – tou je požiar v areáli, čo potvrdila aj hovorkyňa ÚVN. Na základe početných fotografií vieme napríklad identifikovať plamene na streche budovy, rovnako prítomnosť hasičských áut. Vieme tak zodpovedať aspoň časť otázok kto, čo, kde, kedy.

Krátka správa môže vyzerat' napr. nasledovne:

Vo vojenskej nemocnici horí

V areáli Ústrednej vojenskej nemocnice dopoludnia vypukol požiar. Podľa záberov, ktoré uverejnili viacerí obyvatelia, horí strecha jednej z budov. Pravdepodobne ide o chirurgický pavilón. Na mieste už zasahujú hasiči. Viac informácií o požiari zisťujeme, správu budeme aktualizovať.

Žiaci sa zároveň pripravujú na druhý telefonát s „hovorkyňou“. Tá im potvrdí požiar chirurgického pavilónu, z podkrovia sa plamene rýchlo rozšírili aj na strechu a kliniku ARO, v lôžkovej časti. Dve zdravotné sestry utrpeli ľahšie zranenia, popáleniny rúk, traja pacienti sa nadýchali dymu. Všetci sú však v stabilizovanom stave. Nemocnica pristúpila k evakuácii približne 60 pacientov do iných častí nemocnice a do okolitých nemocníc (Liptovský Mikuláš, Čadca). Príčina požiaru – **mimo záznamu** – pravdepodobne elektrický skrat, ale oficiálne vyhlásenie podá zriaďovateľ nemocnice (ministerstvo obrany). Z týchto informácií následne redakcie vytvoria ďalšiu, na informácie už bohatšiu správu. Počas telefonátu je potrebné odpovede zaznamenávať (záznamník v telefóne, písomne). (Na rozdiel od reality sme pridali zranenia nemocničného personálu.)

Záverečná bodka – redakcie pripravia zoznam otázok, ktoré by položili hovorkyni nemocnice, resp. zriaďovateľovi (či už rozsah škôd, vplyv na poskytovanie zdravotnej starostlivosti, príčiny požiaru...).

Viac info napr. TU:

Nie je to síce literatúra ani klasická príručka, ale odporúčam Vladimíra Šnídla a jeho stránku *Krotíme hoaxy*, v rámci ktorej sa môžu diváci a čitatelia dozvedieť práve o novinárskej, a najmä spravodajskej, tvorbe.

Kapitola
V.

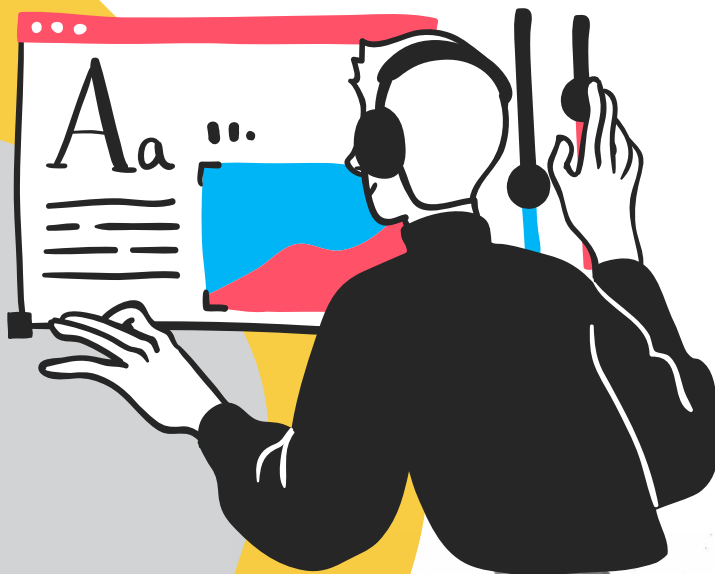
Grafika

Marek Hasák

(Trenčín, 1984)

pracuje na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, kde je zodpovedný za technické vybavenie, rozhlasové a televízne štúdio. Na katedre tiež vyučuje špecializované predmety týkajúce sa grafiky a fotografie. Má skúsenosti s komunikačnými kampaňami a grafickým spracovaním lokálnych i celoslovenských projektov.

Keď sa rozprávame o tvorbe školského časopisu, musíme istý čas venovať aj jeho grafickej úprave. Raz darmo – stále platí, že vizuálna stránka je veľmi dôležitá. Už prvý pohľad na náš školský časopis musí čitateľa zaujať natoľko, aby si ho chcel prelistovať a – ešte lepšie – ponoril sa do čítania zaujímavých článkov. A práve na to nám slúži sadzba.

V dnešnej dobe sa, samozrejme, používa už len počítačová sadzba. Na ňu používame špeciálne programy, najčastejšie Adobe InDesign.

Počítačová sadzba je teda usporiadanie jednotlivých prvkov časopisu, textov a obrázkov tak, aby boli dodržané určité typografické pravidlá a aby výsledný celok bol prehľadný, pôsobil esteticky a zrozumiteľne.

Počítačovú sadzbu robí grafik, presnejšie pomenovanie je „sádzač“. Sádzač sa postará o to, aby bol školský časopis pekne a správne vysádzaný, a tiež ovláda, ako správne exportovať finálny dokument pre tlačiareň.

Aké chyby páchame

Typografické pravidlá, ktoré by sme mali pri sadzbe nášho školského časopisu dodržiavať, vychádzajú zo slovenského spisovného jazyka. Je preto veľmi dôležité ovládať spisovnú slovenčinu.

Najčastejšie chyby, ktoré vznikajú pri sadzbe časopisu:

- nevhodne zvolené, nečitateľné písmo;
- nesprávne zvolená šírka riadku (stĺpca);

- jednoznakové predložky a spojky na konci riadkov;
- zabudnuté riadky v odsekoch, takzvané sirotky a vdovy.

Zopár dobrých rád

Aby náš školský časopis pôsobil esteticky a čitateľa ho chceli čítať, je dobré odstrániť čo najviac typografických chýb. Na to je dôležitá spätná kontrola.

Pred odovzdaním časopisu do tlače je preto potrebné:

- Skontrolovať, či som spracoval všetky dodané materiály.
- Skontrolovať a opraviť všetky typografické chyby a nepresnosti.
- Odložiť spracúvaný materiál aspoň na jeden deň – oddýchnuť si od neho. Keď sa človek intenzívne venuje nejakej veci, zvyčajne nevidí všetky prípadné chyby.
- Spraviť ďalšiu kontrolu. Najlepšie, aby vaše dielo kontroloval aj niekto iný (šéfredaktor, editor). „Druhé oči“ vidia aj to, čo ste si vy pri sadzbe ne všimli.

Základné pojmy a informácie

Pripomeňme si niektoré základné **typografické pravidlá**, ktoré by sme mali ovládať a, samozrejme, ich aj využívať pri tvorbe našich školských časopisov.

Správny výber písma

Aby boli informácie správne odovzdané, aby čitateľ pochopil, čo mu chceme povedať, je potrebné nielen vyjadrovať sa správne, ale text v časopise musí byť aj dobre čitateľný. Pri voľbe písma pre náš školský časopis teda musíme pamätať práve na čitateľnosť. Platí pri tom celkom jednoduchá zásada – pre hlavný text si vyberme písmo serifové. Serify (pätky) na písme uľahčujú čitateľnosť väčších odsekov textu, pretože písmená pôsobia, ako keby boli medzi sebou pospájané práve malými doťahmi na koncoch – serifikami. Pre nadpisy si potom môžeme vybrať typ písma „z druhého súdka“ – neserifové. Menej je vždy viac – treba pamätať na to, aby sme pracovali s čo najmenším počtom rôznych písiem. Vybrať si dve, maximálne tri rôzne písma pomôže dodržať jednotu a vyváženosť naprieč stránkami nášho časopisu. Už dva správne vybrané rôzne fonty môžu priniesť skvelý vizuálny kontrast na odlišenie nadpisov od odsekov.

Zlá kombinácia písiem:

Lorem ipsum dolor

Ximusand itiori nia sit aut ipsantior auda mus et eosam, sumquia sim por maio. Nem. Ita delent quun tecti cusam id ma voluptat. Udaae. Od exerum sus et as asi tatem volo runt lacest omnis se dolorro officim olupit int ut aut int. Officillit, optatem quiaepa aborem es volore per aeptris debist eicte mo luptate pos quiasimet.

Dobrá kombinácia písiem:

Lorem ipsum dolor

Ximusand itiori nia sit aut ipsantior auda mus et eosam, sumquia sim por maio. Nem. Ita delent quun tecti cusam id ma voluptat. Udae. Od exerum sus et as asi tatem volo runt lacest omnis se dolorro officim olupit int ut aut int. Officillit, optatem quiaepa aborem es volore per aeptris debist eicte mo luptate pos quiasimet.

Zdroj: detepe.sk

Správna dĺžka riadka

Aby sa novinové články dobre čítali, musí byť dodržané aj druhé typografické pravidlo – správna dĺžka riadka v odseku. Ideálne je, aby jeden riadok mal maximálne 7 – 10 slov. Riadky by nemali byť príliš dlhé. Treba pamätať na to, že ak majú ľudské oči prejsť príliš dlhú cestu od začiatku riadka na jeho koniec, veľmi rýchlo sa unavia. Pri dlhých riadkoch sa zároveň veľmi zle vracia pohľadom do ďalšieho riadka a čitateľ sa v texte stráca.

Nevhodná a vhodná dĺžka riadkov:

Ximusand itiori nia sit aut ipsantior auda mus et eosam, sumquia sim por maio. Nem. Ita delent quon tecti cusam id ma voluptat. Udae. Od exerum sus et as asi tatem volo runt lacest omnis se dolorro officim olupit int ut aut int. Officillit, optatem quiaiepta aborem es volore per aepitis debist eicte mo lupate. Ximusand itiori nia sit aut ipsantior auda mus et eosam, sumquia sim por maio. Nem. Ita delent quon tecti cusam id ma voluptat. Udae. Od exerum sus et as asi tatem volo runt lacest omnis se dolorro officim olupit int ut aut int. Officillit, optatem quiaiepta aborem es volore per aepitis debist eicte mo lupate.

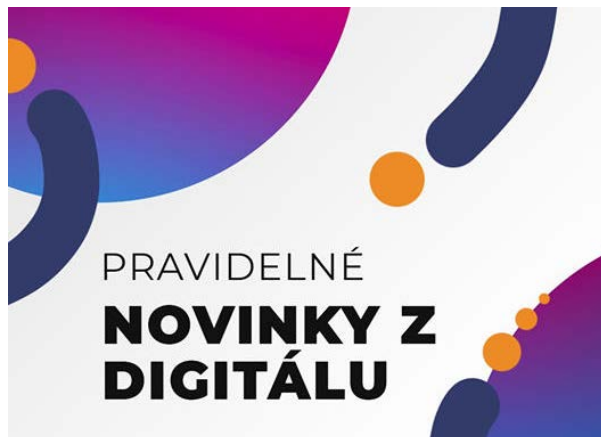
Ximusand itiori nia sit aut ipsantior auda mus et eosam, sumquia sim por maio. Nem. Ita delent quon tecti cusam id ma voluptat. Udae. Od exerum sus et as asi tatem volo runt lacest omnis se dolorro officim olupit int ut aut int. Officillit, optatem quiaiepta aborem es volore per aepitis debist eicte mo lupate.

Ximusand itiori nia sit aut ipsantior auda mus et eosam, sumquia sim por maio. Nem. Ita delent quon tecti cusam id ma voluptat. Udae. Od exerum sus et as asi tatem volo runt lacest omnis se dolorro officim olupit int ut aut int. Officillit, optatem quiaiepta aborem es volore per aepitis debist eicte mo lupate.

Zdroj: internet: <https://detepe.sk/5-x-typograficke-faux-pas/>

Jednoznakové predložky a spojky na konci riadkov

Typografické pravidlo, na ktoré mnohí (prevažne mladí) sadzači zabúdajú, alebo o ňom nevedia. Jednoznakové predložky a spojky nesmú zostávať na konci riadka. Dôvod je pritom veľmi jednoduchý: „jednoznakovky“ na konci riadkov nepekne

trčia a pôsobia neesteticky. A tiež, ich vizuálne odpojenie od príslušného slova znižuje – už spomínanú – čitateľnosť textu.

Zdroj: <https://vladimirvanecek.cz/copywriting-jednoznakove-predlozky/>

Sirotky a vdovy

Typografické pravidlo, ktoré je jednoduché dodržať, no tiež sa naň pomerne často zabúda. Pritom platí, že posledný riadok odseku by nemal byť prvým riadkom strany (sirota) a prvý riadok odseku nie je vhodné nechať ako posledný riadok strany (vdova). Opravením sirôt a vdov vo svojom časopise opäť prispejeme k lepšej čitateľnosti a vizuálnej estetickosti textu.

Sirota v texte:

<p>Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Phasellus in elit. Praesent tempus, wisi ac pharetra sodales, metus justo auctor massa, id faucibus urna felis id augue. Cum sociis natoque penatibus et magnis dis parturient montes, nascetur ridiculus mus. Curabitur orci lacus, commodo vitae, pretium sit amet, rutrum eget, urna. Praesent tempor rhoneus enim. Duis malesuada. Class aptent taciti sociosqu ad litora torquent per conubia nostra, per inceptos hymenaeos. Sed dui sem, condimentum quis, scelerisque a, tempor id, est. Vivamus quis quam sed risus gravida venenatis. In eget neque a ligula rhoneus pellentesque. Nam vestibulum varius nibh. Aliquam lacus. Aliquam eleifend nulla ut lorem.</p> <p>Sed ut augue ut est ultricies rhoneus. In hac habitasse platea dictumst. Phasellus libero. Etiam tortor velit, varius in, bibendum in, ornare nec, diam. Aliquam tellus. Etiam vitae nibh. Fusce scelerisque pulvinar nisl. Curabitur tristique erat. Maecenas in wisi</p> <p>1</p>	<p>quisque suscipit justo quis orci.</p> <p>Phasellus luctus aliquet leo. In vitae ante nonummy leo vulputate pharetra. Fusce dolor dui, aliquam a, imperdiet et, consequat vitae, diam. In metus est, vehicula eget, vulputate et, accumsan eu, justo. Fusce wisi eros, pellentesque faucibus, viverra vitae, posuere eget, lorem. Sed vitae justo. Morbi erat justo, condimentum</p> <p>Aliquam erat volutpat. Pellentesque leo. Donec tristique adipiscing at, pulvinar vel, felis. Nunc eget felis a est accumsan imperdiet. Proin eget nibh id ipsum vehicula aliquet. Class aptent taciti sociosqu ad litora torquent inceptos hymenaeos. Phasellus tincidunt cursus pede</p> <p>2</p>
---	--

Zdroj: Smoothhenry – Vlastní dílo, Volné dílo

DOSTUPNÉ NA:

Na precvičenie

Vezmite si aktuálne číslo nejakého periodika a pokúste sa v ňom nájsť nejaké typografické chyby (ak sa tam nachádzajú). Je v periodiku aj niečo, čo by ste vy osobne spravili (zalomili) inak (z pohľadu typografie/grafiky)?

Viac info napr. TU:

<https://typografia.xyz>

<https://detepe.sk>

TPGRF

DTP

Niekoľko pomôcok

Za interpunkčnými znamienkami sa dáva medzera:

chybne: ... áno,ale iba raz...

správne: ... áno, ale iba raz...

chybne: ... dom.Nová výstavba...

správne: ... dom. Nová výstavba...

chybne: ... urobil to ?

správne: ... urobil to?

chybne: ... vykrikol : utekaj !

správne: ... vykrikol: utekaj!

chybne: ... metrov (po zaokrúhlení)

správne: ... metrov (po zaokrúhlení)

Za bodkami v dátumoch a skratkách sa vkladá medzera:

chybne: ... dňa 12.3.1997.

správne: ... dňa 12. 3. 1997.

chybne: ... Polygraf spol.s.r.o.

správne: ... Polygraf, spol. s r. o.

chybne: ... firma Astro, s.r.o.

správne: ... firma Astro, s. r. o.

chybne: ... skúša Ing.Suchý

správne: ... skúša Ing. Suchý

chybne: ... tucet,t.j. 12 kusov

správne: ... tucet, t. j. 12 kusov

Tisícky sa oddelujú medzerou, v desatinných číslach sa používa desatinná čiarka, nie bodka:

chybne: ... celkom 14000 ľudí...

správne: ... celkom 14 000 ľudí...

chybne: ... presne 2.1254 gramov...

správne: ... presne 2,1254 gramov...

Značky fyzikálnych jednotiek, percentá, stupne a iné jednotky sa nepíšu spolu s číselnou hodnotou:

chybne: ... je to 12V batéria...

správne: ... je to 12 V batéria...

chybne: ... úrok asi 7%...

správne: ... úrok asi 7 %...

chybne: ... 20°C...

správne: ... 20 °C...

chybne: ... spolu 200€...

správne: ... spolu 200 €...

chybne: ... 5000,-Sk...

správne: ... 5 000,- Sk...

Bonus

Rýchlokurz novinárskeho písania

DOBRA REPORTÁŽ JE SVEDCTVO.
SPOLU SO SVEDKOM ČITATEĽ NASÁVA
ATMOSFÉRU, SPOZNÁVA ĽUDÍ,
PRENIKÁ DO PROBLÉMU. SVEDOK TAM
NAOZAJ BOL A ČITATEĽ TO CÍTI.

Terézia
RONČÁKOVÁ

Žilina, 1980

učí na katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ako novinárka pracovala napr. v Katolíckych novinách a vo Vatikánskom rozhlase v Ríme. Rada číta, píše, naháňa informácie aj zaujímavých ľudí, ktorí ich majú. Potrpí si na správnu a peknú slovenčinu. Vydala knižky o žánroch, štýle, náboženskej komunikácii a prehreškoch proti spisovnému jazyku.

O STRUČNOSTI A TITULKOCH

KEĎ CHCE ČLOVEK
PRISPIEŤ DO SVOJHO
ŠKOLSKÉHO ČASOPISU
(ALEBO INDE), JE
VHODNÉ A VÝHODNÉ
NAPÍSAŤ TEXT TAK,
ABY 1. BOL PRIJATÝ
A 2. NEMUSEL
BYŤ ZMENENÝ.
V NASLEDUJÚCICH
TEXTÍKCH
PREZRADÍME
POTENCIÁLNYM
AUTOROM
NIEČO Z GRIFOV
NOVINÁRSKEHO
REMESLA.

Príspěvok študenta alias amatérskeho novinára sa na redakčnom stole väčšinou cíti ako na Prokrustovom lôžku. A s ním aj chudák autor. Tam z neho odseknú, tu useknú, tam uberú... Prvý príde na rad titulok. Na zmenu titulku sa nemožno hnevať, v profesionálnych redakciách často titulky vôbec netvorí autori textov, ale osobitní vedúci redaktori, ktorí majú lepší obraz o celom pripravovanom čísle a o tom, aký titulok doň (z hľadiska dĺžky i obsahu) najlepšie zapadne. Prekrútenia a nepresnosti sa považujú za nevyhnutnú daň žurnalistickému procesu. Ak však chceme posilniť svoju nádej na to, že textu bude ponechaný náš geniálny nadpis, musíme ho vytvoriť podľa novinárskych pravidiel. Prvé z nich znie: byť pútavý. Pýtajme sa, či je toto titulok, ktorý pritiahne pozornosť čitateľa a prinúti ho čítať ďalej. Ak píšeme napríklad o diskusii v aule školy o šikane na sociálnych sieťach, nenapišeme *Žiaci diskutovali s Ing. Horváthom*, ale *Na internete šikanujú aj dobrí žiaci z dobrých rodín*. Treba

pritom dbať na to, či píšeme správu, alebo vyjadrujeme vlastný názor v komentári, prípadne sa pokúšame o reportáž. Spravodajský titulok musí obsahovať podstatnú informáciu, ktorá zaznie v texte. Nesprávne sú statické ničnehovoriace titulky typu *Exkurzia prvákov a druhákov*. Lepšie pôsobia informačne nasýtené titulky ako *Prváci a druháci už vedia podojiť kravu*. Podľa možnosti by mali byť zároveň dynamické, čo dosiahneme napríklad tým, že použijeme sloveso (vedia podojiť). Dynamizujúco pôsobia aj interpunkčné znamienka (otázniky, výkričníky, tri bodky), ktoré však titulok zároveň bulvarizujú (*Prváka Mateja kopla krava!*). Titulky komentárov a iných nespravodajských textov, naopak, nemajú prinášať informáciu; ich úlohou je upútať a načrtnúť názor. Ak kritizujeme napríklad prístup mesta k cirkevným školám, nenapišeme *Mestské zastupiteľstvo rokovalo o financovaní škôl*, ale *Radnica diskriminuje veriach, Smer likviduje cirkevné školy, Červený drak sa vracia, Červení úradujú...* V tomto type titulkov je vítaná expresívnosť: netreba sa báť básnického prenášania významu (radnica, červení), emocionálne zafarbených slov (likviduje), narážok na známe výroky či názvy diel (Drak sa vracia). Ak sa text zalamuje do stĺpca a vyžaduje si stručný titulok, stačí použiť narážku: *Diskriminácia, Likvidácia, Červená*. Podstatná je prepojenosť titulku s pointou textu.

Po titulku prídje na rad samotný text a autorovo ego sa často musí rozlúčiť aj s polovicou, ba dokonca väčšou časťou svojho veľdiela. V klasických učebniciach redigovania sa píše, že z amatérskeho príspevku treba vyhodit prvý odsek, posledný predsunúť dopredu a potom všetko riadne prečesať. Autori majú totiž tendenciu na úvod sa „rozbiehať“ nepodstatným opisom situácie alebo približovaním témy. Potom rozoberajú okolnosti a na záver sa prepracujú k podstate. Necitlivému rýpaniu sa v našom texte predídeme, keď ho postavíme podľa tzv. obrátenej pyramídy: na začiatok to najdôležitejšie a najzaujímavejšie (kto, čo, kde, kedy) a potom postupne ostatné (ako, prečo) až po to najmenej dôležité. Redaktor potom už len jednoducho odsekne odspodu, ak potrebuje text skrátiť. To sa týka spravodajstva. Názorové, reportážne alebo vtipné texty majú vlastnú štruktúru – pre všetky však platí zásada nechať text odležať, x-krát po sebe prečítať, zakaždým vyhodit „vatu“ a dospieť do stavu bez zbytočnej vety či slova. Taký text je novinársky stručný – nie v zmysle krátky, ale hutný.

Tu sa dostávame k jazykovému štýlu – ten novinársky je špecifický a odlišný napríklad od rečníckeho, úradného, umeleckého, náučného... Čo to konkrétne znamená? ●

O NOVINÁRSKOM ŠTÝLE

Prvé, čo sa dozvie študent žurnalistiky v škole, je, že dobrý novinár nie je ten, čo „rád píše“, ale ten, čo **baží po informáciách**. Provokatéri dokonca tvrdia, že novinár nemusí vedieť písať, na to sú iní. V anglo-

amerických redakciách sa novinári delia na reportérov a editorov: prví zbierajú „surovinu“ v teréne a druhí jej za redakčným stolom dávajú tvar. Na Slovensku to však celkom neplatí, a už vôbec nie v lokálnych miniasopisoch (napríklad školských). Medzi

najhoršie pocity editora patrí, keď sa prispievatelia (žiaci, učitelia...) snažia do neho hádzať svoje suroviny ako do stroja a očakávajú, že vypluje uhladenú reportáž.

Čo by sme teda do toho stroja mali hádzať? Inými slovami: ako by sme mali písať, aby to bolo „ono“? Teda: aký je novinársky štýl?

Jazykový štýl je široko koncipovaná a rôznorodo definovaná kategória. No i bez komplikovaných poučiek každý cíti, čo znamená, keď niekto „má štýl“. Štýlom obdarení ľudia často sami ťažko vysvetľujú, v čom štýl spočíva. Lahšie je povedať, v čom nie.

Novinársky štýl je napríklad háklivý na znečistenia úradným štýlom. Novinára úradníka akoby prenasledoval pocit, že musí udalosť „zaprotokolovať“. Na školskom divadelnom predstavení minie fúru energie, aby zohnal mená všetkých účinkujúcich, autorov textu, nacvičujúcich učiteľov, sponzorujúcich rodičov a tých, čo na záver ďakovali. Tento zoznam mu úspešne zaberie pol strany, k tomu sa zmestí akurát dátum, miesto a možno ešte počet účastníkov. Nedozieme sa hlavnú myšlienku diela, hodnotenie kompetentného učiteľa ani nič o dojmoch zúčastnených. Takému

bezobsažnému zoznamu mien sa v novinárskom žargóne hovorí „menovačka“. Považuje sa za nepríjemný neuh s pôvodom v úradnej zápisnici.

V amatérskych časopisoch zvykne cudzopasiť aj rečnícky štýl. Novinár rečník sa vidí akoby na tribúne alebo za katedrou a do prejavu sa mu tlačia rečnícke figúry, zvolania, pátos, okridlené citáty slávnych... „Každý rok v tomto čase sa schádzame na tomto mieste. Každý rok v tomto čase sa rozbúchajú srdcia maturantov ako zvony. Každý rok v tomto čase vzývame *sophiu* – múdrosť...“ Teta anafora (opakovacia figúra – rovnaké výrazy na začiatkoch viet) si mädlí ruky, prejav graduje, oko vlhne. Len novinárske ucho čosi pílí.

Náučný štýl je s novinárskym od počiatkov kamarát, vyskytuje sa však popri ňom v textoch, ktoré dopĺňajú noviny či časopisy popularizovanou vedou. V samotných novinárskych textoch pôsobí opisnosť, obšírnosť a prísna presnosť cudzorodo. Odborníkom sa však neraz ťažko vysvetľuje, že žurnalistika potrebuje skratku, výsek, obraz – a že komentár nie je úryvok z vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky. O zjednodušovaní viet typu „fyziologicko-neurologicko-psychologický proces bazírujúci na

erotickom materializme dotovaný optickým klamom ideality môže za istých okolností infikovať, infiltrovať a banálne deštruovať všetky vzniknuté aspekty procesov skôr, než by sa stali realitou“ do prostého „láska hory prenáša“ už kolujú vtipy. Vystihujú podstatnú črtu žurnalistiky: potrebu zrozumiteľnosti.

Umelecký štýl strká prsty do fejtónov a reportáží. Tie ťažko napíše človek bez umeleckého čreva. Aj novinár umelec však musí – ako každý románopisec či poeta – trénovať svoje pero na ceste od gýča ku kráse. Aristoteles vo svojej Poetike stanovil ako kritérium kvality metafory jej originalitu. Vysloviť niečo vlastné, vystihnúť niečo nové, dotknúť sa niečoho podstatného a oblažiť čitateľovu dušu aj myseľ nie je jednoduché. Preto nešvári v kvázifejtónoch a kvázireportážach toľko klišé.

Hovorový štýl sa tlačí vyhýbal, kým neprišli mailly, statusy, blogy, storky – a s nimi smajlíky za každým slovom. Ak má byť prvým princípom štýlu účelnosť, pouličné výrazivo preberá v novinách rolu soli. Inak stráca chuť. Človeka zvyknutého na subjektívny prístup, prvú slovesnú osobu a slovosled podľa pravidla „už sa mi to nechce po sebe čítať“ je niekedy ťažko preškoliť. Sotvakto však o ňom povie, že „má štýl“.

O SPRAVODAJSTVE

Pokračujúc v načatej problematike štýlu, treba sa nám prísť pri žánroch. Čiže akýchsi vzorcov, modeloch konkrétnych textov. Napríklad, úvodník pani učiteľky XY vo vianočnom čísle je konkrétny text. Žáner úvodníka, čiže úvodník ako taký, zovšeobecňuje vlastnosti mnohých úvodníkov a zhrňa charakteristiky typického úvodníka.

Prapranovníari začínali so spravodajstvom. Keď po revolúciách v 17. a 18. storočí dostali obyčajní smrteľníci možnosť pozeráť sa politikom na prsty, vznikli komentáre a iné názorové žánre. No a keď popri novinách postupne prišli k slovu aj časopisy, našli v nich miesto fejtóny, reportáže, eseje a iné kúsky blízke umeleckej spisbe. Prejdeme ich pekne po poriadku.

Spravodajstvo sa od názorových a beletrizovaných žánrov líši v jednej zásadnej veci: v subjektívnom postoji. Kým v správach je neprípustný, ba nutný. Prítomnosť osobného autorovho postoja v správe sa považuje za veľkú chybu a znak neprofesionality. Jedným dychom však treba dodať, že to neplatí pre bulvárnu správu, ktorá je zámerne komentatívna. To je však kapitola sama osebe a školských časopisov sa, verme, netýka...

To, čo každý novinár o správe odrapec aj o polnoci, je pravidlo obrátenej pyramídy a takzvaných „šesť w“: kto, čo, kde, kedy, ako, prečo – v angličtine alebo nemčine sa všetky tieto otázky začínajú na w.

Odpovede na prvé štyri majú zaznieť hneď na začiatku, zvyšné dve slúžia na prehĺbenie informácie. No a to, že pointu prezradíme hneď, je podstata obrátenej pyramídy: naj na začiatku, menej naj potom, ešte menej naj potom a najmenej naj nakoniec. Vraj aby mohol editor pohodlne skrátiť, keď sa mu správa nechce zmestiť celá – jednoducho odštikne chvost. A ešte preto, aby rozmazaný čitateľ čítal – lebo ak ho nezaujme prvá veta, ďalej nejde. Čo je nevýhodné najmä na webe, kde potrebujeme, aby po tej prvej vete návštevník klikol a správu rozbalil.

Obrátená pyramída môže byť serióznejšia a neseiódnejšia: prvá sa začína najdôležitejším, druhá najzaujímavejším. Za prehrešok sa považuje začať prvým a potom sledovať časovú následnosť: najprv otvorili volebné miestnosti, potom pršalo, potom volil v Bratislave Fico, v Trnave Matovič, potom sčítali hlasy, zistili účasť x % voličov a jednotliví kandidáti získali toľko a toľko hlasov. Napriek tomu má aj chronologická správa v teórii svoje riadne miesto, považuje sa však za zastaranú. Hoci v krajinách s inou mentalitou – napríklad v Španielsku alebo Latinskej Amerike – je práve ona najobľúbenejšia. Nie všade sú ľudia žiarliví na svoj čas a musia dostať všetko hneď.

Čoraz obľúbenejšou sa aj u nás stáva správa – príbeh. Darmo, bez emócie to dnes v médiách nejde. A tak, keď napríklad škola zháňa sponzorov na rekonštrukciu kúrenia, môžeme napísať dojímavú stору o malom prechladnutom prváčikovi v triede so zastaranými zavzdušenými radiátormi. V priebehu rozprávania na ňu pozvoľna popriliepame jednotlivé w – a je to.

Čo sa do takto poňatých profesionálnych správ nehodí? Nehodia sa úvodné a záverečné schémy: správu o ukončení školského roka začíname in medias res, nie opisom slnečných lúčov pohľadajúcich žiakov s kvetmi v rukách v posledný školský deň ani filozofickou úvahou o význame rovnováhy medzi prácou a oddychom. Netreba spomínať ani záverečnú reč miestneho poslanca, sviatočné palacinky v školskej jedálni alebo vystúpenie školského spevokolu. Podobne novinárske sú poďakovania pani riaditeľke, pani zástupkyňi, deviatackej triednej pani učiteľke, všetkým deviatakom, školníkovi, upratovačkám, rodičom... a každému. Na fejtón alebo iný žáner si zasa treba nechať výkriky múz typu „z úst pani riaditeľky švitorili slová ako sláviky, preletovali od srdca k srdcu, tešiac i hrejúc zároveň“. Nepatria sem hodnotiace prídavné mená, ako „hojná účasť, potešujúca

správa, veľký ohlas, bohatý program“. Za tie nech hovoria fakty. O „menovačkách“ a tituloch sme už hovorili. Tento zaklincujeme zásadou platnou nielen pre spravodajstvo: nemrhať priestor na mlátenie prázdnej slamy. Ak „predseda školskej rady vyjadril presvedčenie, že stretnutie všetkých obohatí, posilní a poučí“, škrtnime ho. Nabudúce nech nám povie, o čom sa preli, k čomu novému dospeli a koľko to bude stáť. ☺

O KOMENTÁROCH

Malé zopakovanie: žurnalistické žánre môžu byť bez názoru (spravodajstvo) a s názorom (publicistika). Pozrime sa na zuby tým druhým.

Vystačíme si s polovicou chrupu, lebo publicistika tiež môže byť dvojaká: bez emócií (názorová) a s emóciami (beletrizovaná). Umelecké črevá si prídu na svoje neskôr, teraz ostaneme pri zemi. Konkrétne, pri komentároch a príbuzných textoch. Zo širokej rodiny spomeňme aspoň najbližších: úvodník, glosu, recenziu, čitateľský list, anketu.

Úvodník sa týka toho najzásadnejšieho, najdôležitejšieho a vyjadruje mienku celej redakcie.

V móde sú síce aj také „light“ úvodníkové príhovory, ale obsah čísla ľudia rýchlejšie zmapujú listovaním, pri ktorom ich nezdržujú úvahy o ročnom období. Glosa je štipľavá, najmä na konci má plesnúť bičom pointy. Svojím jazykom už stojí jednu nohou na území beletrizovaných žánrov, čiže medzi fejtónmi. Recenzia natukne obsah a nato vynesie súd. Odbornejší pre zasvätené publikum, základný pre laikov. Čitateľský list môže byť veľmi osobný, nahneváný, kritický, prípadne očarený a pochvalný – ale hlavne konkrétny. Vlastná skúsenosť, zážitok, netradičný pohľad. Anкета sa rada číta, lebo ju tvoria krátke výpovede konkrétnych ľudí. Ak vás na ulici oslovia, povedzte niečo šťavnaté, emotívne, stručné – a budete v novinách...

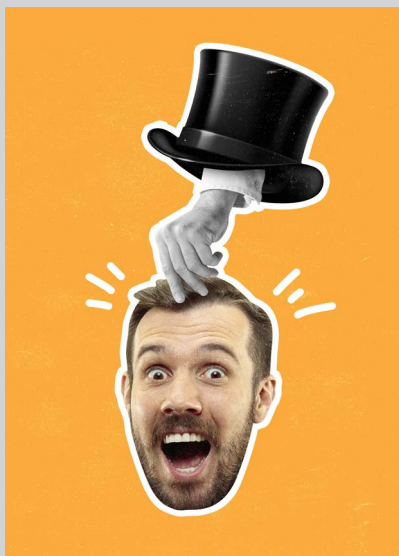

A komentár? Ako napísať ten, aby bol hoden tlačiarenskej farby? Potrebujeme dve vstupenky: názor a štýl.

Komentár a názor sú synonymá. Preto komentáropisec nepapagájuje informácie, ktoré čitateľ nájde (ba vlastne už našiel) na spravodajskej strane. Ani nevedie krčmové reči plné mudrlantských fráz o tom, že je zle a ktovie, či ešte vôbec bude lepšie. Komentár nesmie byť zbierkou povrchných pouličných názorov, ale musí provokovať vlastným jadrným postojom. To znamená, že jeho autor sa nesmie báť kritiky a vlastného vývoja. Vstupuje predsa do verejnej diskusie na základe aktuálnej situácie a svojich aktuálnych poznatkov. Snaha len nepovedať nič, čo by mohlo byť spochybnené a čo by mohlo dráždiť, vedie k výtvorom, ktoré nikoho neposunú.

Vezmime si príklad z prípravy školského výletu. Nuda? Len kým sa na Edupage nestrhne rodičovská výmena názorov na to, či je ok zaradiť do programu návštevu obchodného centra. Pre deti je odpoveď jasná, ale to nikoho nezaujíma. Matka č. 1 si myslí, že krásne slovenské hory, lesy, lúky, háje a kultúrne pamiatky sú určite lepšia voľba a netreba deťom kaziť vkus. Matka č. 2 si myslí, že v časoch klimatickej krízy treba mierniť konzum a nevychovávať deti k nakupovaniu. Matka č. 3 si myslí,

že prírodné krásy i kultúrne pamiatky sú obsahom prvej časti výletu, takže na záver možno – s mierou – udeliť priestor aj primitívnym ľudským potešeniam, oddychu a mekáču. Niečo si myslia aj otcovia – jeden napríklad nesmelozne poznamená, že výlet je pre deti, a teda treba na ňom robiť, čo majú rady ony...

Materiál ako lusk! Jeho potenciál však môžeme dokonale zlikvidovať bezpohlavným, hlavnenikohoneurážajúcim komentárom v štýle: „A sú tu zasa školské výlety. Niektorí idú tam, iní onam, niektorí preferujú takú aktivitu, iní onakú, rozhodujúce slovo majú triedne pani učiteľky, ktoré citlivo vnímajú prania a preferencie rodičov,

vždy treba hľadať to najlepšie pre všetky strany...“ S touto pointou by azda súhlasili napaprčené matky aj ľahostajní otcovia – ak by text dočítali dokonca. A sotva by pri večeri doma zaznelo: „Počuj, učiteľka XY v časopise napísala...“ Zato pri mnohých rodinných stoloch by sa riešilo, čo napísal septimán Timo: „Nech si mamičky kvočky láskavo riešia program svojich detí a nie celej triedy, nie môj!“ Alebo čo do časopisu poslala matka č. 1: „Návštevu auparkov povzbudzujú v deťoch orientáciu na prázdne pôžitky, a navyše výlet zbytočne predražujú.“ Optimálne by dokonca bolo priamo vyzvať dvoch „protistojacich“ diskutérov z četu na Edupage a vyžiadať od nich komentáre „za“ a „proti“. Vedľa antinákupného textu by potom stál príspevok otca č. 1: „... výlety sú predsa za odmenu. Aj my si v sobotu večer po návrate zo záhrady otvoríme pivo. A nikto nás nemá za alkoholikov.“

Polemika je v komentári základ úspechu. A argumentácia. A štýl. Podľa možnosti expresívny. Ak som vyššie napísala, že názorová publicistika je bez emócií, bolo to zjednodušené. Sol' hnevu, údivu, irónie je chutná. Len pozor na presolené patetické výlevy.

Ostáva už len nebať sa a dať komentáru priestor. Aj v školských časopisoch. ●

O UMENÍ

Aristoteles hovorieval, že jazyk máme nielen na informovanie (logos apophantikós) a presvedčanie (logos pragmatikós), ale aj na sprostredkovanie estetického zážitku (logos poetikós). V piatej a poslednej časti nášho rýchlokurzu sa prepracujeme k tejto funkcii slova. To novinárske, ktoré chce pohliadiť dušu, stojí na pomedzí s umeleckou literatúrou – blíži sa k poviedke, možno dokonca i k básni, ale na rozdiel od fikcie narába s aktuálnou skutočnosťou.

Básnici radi tvrdia, že sonet či text piesne je vždy vydrätý. Pravidlá správnych rýmov, rytmov alebo metafor sa treba prácne naučiť. I tak však prvoradou podmienkou, bez ktorej žiadna drina nepomôže, ostáva talent. To platí aj o majstroch fejtonistoch a majstroch reportéroch: kým natlačiť správu do obrátenej pyramídy sa po týždni na agentúrnej stoličke naučí azda každý a zrozumiteľne vyjadriť názor v komentári tiež nie je nedosiahnuteľná meta – rozosmiať alebo rozplakať čitateľa bez básnického čreva nejde.

Je to ako s hudbou, filmom a akýmkoľvek iným umením. Autor, možno ani nevediac ako, cinkne na

niečo medzi nebom a zemou a ten, kto sedí na koncerte, v galérii alebo v kine zrazu pochopí čosi o živote a zatúži byť lepší, krajší, čistejší... Neznamená to však, že musí ísť o nóbl príjemcu s extra pestovanými tykadieľkami. Krása je prístupná –

tak ako reportáže slávneho Gavrila Gryzlova zo Smeny, keď na vydania s jeho textami stáli v 60. rokoch ľudia pred novinovými stánkami v radoch.

Dnes zvyknú fajšmekri frflať, že tie časy už boli... Noviny si už nehíčkajú Pánov novinárov, vsadili na kvantitu. Vraj nie je dopyt. Začarovaný kruh. Ale ľudia obdarovaní slovom stále píšú. Lebo musia. Aj publikujú – skvostné

eseje, fejtóny, reportáže možno nájsť v sobotných prílohách denníkov aj v serióznych týždenníkoch.

Tak sme vymenovali tri základné žánre tejto časti novinárčiny, ktorým sa hovorí aj beletrizované alebo emocionálne. Esej postáva medzi nimi osamelá, lebo ona je kapitolou samou osebe. Kráľovským žánrom, ktorý vraj najlepšie píše ľudia so srdcovou arytmiou, schopní stridať košaté vety s úsečnými. Esezista v jednom texte zúročí široký rozhľad, odbornú zdatnosť aj jazykové majstrovstvo.

Neodškriepiteľne pravé novinárske beletrizované žánre sú dvojaké: fejtónové a reportážne. Dobrý fejtón je britký postreh kopnutý múzou. Z ulice alebo z parlamentu, jeho záber je široký, až všeobsiahly. Autor sa často čitateľovi láskavo prihovára. Ako napríklad Pišta Vandal vo svojej niekdajšej rubrike „Lotroviny“ písanej pre časopis .týždeň: „Milí priatelia...“ začne zakaždým a rozbalí niektorú z banalít s pointou hodnou evanjeliovkej meditácie. „Milí priatelia,“ napísal raz, „praktické veci ma desia. Vo svojej naivnej pacifistickej detinskosti velebím veci nepraktické, komplikované, ťažké, ba priam nepotrebné. Imponujú mi zašité dekoračné vrecká, okrasné zipsy, okrasné záhrady, otrasné účesy...“ Čitateľovi pootvára mikropříbehy

zo svojho života. „Raz som celú noc v polospánku šoféroval a nedal som si kávu, lebo na pumpách ju dávali len do papierových pohárov. Nie som barbar!“ Vezme nás aj na dovolenku na Jadran, aj na zmrzlinu do vypnutej mrazničky. Aby ukončil: „Milí priatelia, kým sa dá, buďme nepraktickí. Kým budeme poruchoví, zostaneme ľudskí.“

To všetko na minimálnom priestore, bez prvoplánového vtípu a násilnej ornamentálnosti. Teda aj bez obľúbených akožepoetických archaizmov, inverzných slovosledov a nahnevanej irónie.

Dobrá reportáž je svedectvo. Spolu so svedkom čitateľ nasáva atmosféru, spoznáva ľudí, preniká do problému. Svedok TAM naozaj bol a čitateľ to CÍTI. Od tohto plnokrvného novinárskeho žánru majú ďaleko suché informačné (cest)opisy, akokoľvek úžasné fotky by ich ilustrovali. Chýba triaška. Taká, akú na čitateľa preniesol Gryzlov od poľskej bane Reden, kde v dvadsiatom treťom roku vybuchol metán. „Jeden baník trikrát sfáral zachraňovať kamarátov, dva razy ho vytiahli bezvedomého, po tretí raz ho vytiahli mŕtveho. Ten človek sa podivnou náhodou nazýval menom, ktorého symbolickosť je otriasajúca, zaznamenal vtedy Karel Čapek, volal

sa Pronobis, volal sa Zanáš. MORERE PRO NOBIS vzýval spisovateľ, zomri, Pronobis, zomri za nás, až bude opäť treba podať zvrchovaný príklad lásky a statočnosti uprostred všetkého toho zla, ktoré otriasa ľudstvom, REVIVE PRO NOBIS, vracaj sa večne medzi nás, lebo ešte je nám súdené mnoho trpieť a veľakrát pozdvíhať oči k ožiarenej tvári človeka.“ ●

Viac info napr. TU:

Rončáková, T: *Súčasné žurnalistické žánre. Nové i staronové modely v slovenských spoločenských týždenníkoch*. Ružomberok: Verbum, 2016.

Rončáková, T.: *Žurnalistické žánre*. Ružomberok: Verbum, 2019.

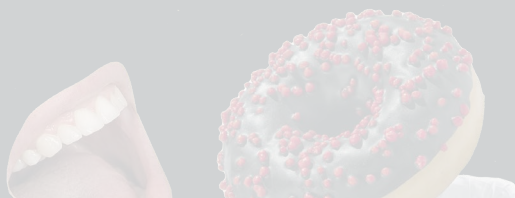
Rončáková, T. & Vandáková, Z.: *Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v novinárskych textoch*. Ružomberok: Verbum, 2020.

**POKIAL MÁME *Rýchlokurz* ÚSPEŠNE ZA SEBOU,
TAK PREJDEME PLYNULE A BEZ ZBYTOČNÉHO REPTANIA
DO PAUZIČKY.**

**PONAĎAHUJEME SI KONČATINY, TROŠKU SA OBČERSTVÍME
A NEZABUDNEME NA PITNÝ REŽIM.**

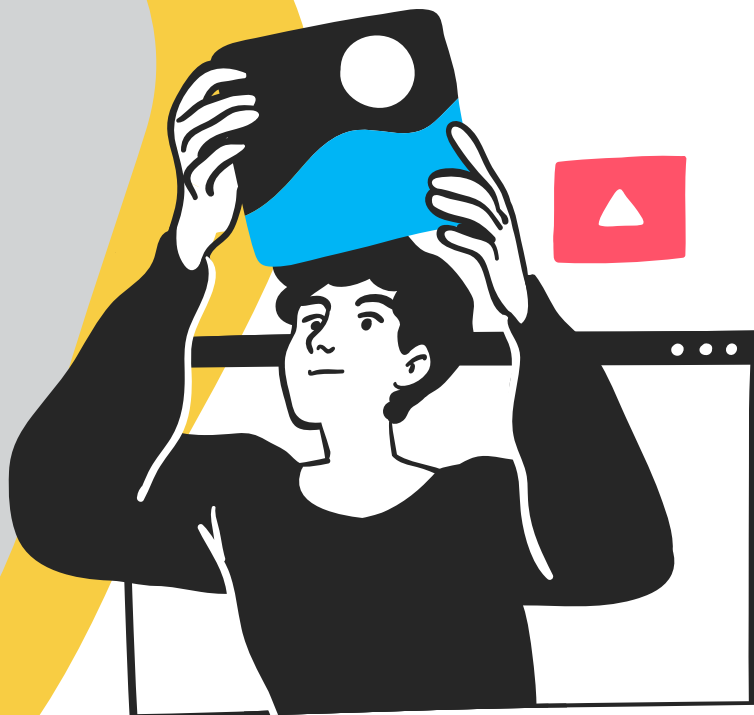
Reportážna fotografia

Martin Buzna

(Trstená, 1989)

aktuálne pracuje v kancelárii primátora mesta Dolný Kubín, kde má na starosti komunikáciu s médiami a protokol. Vyštudoval fotografiu. V súčasnosti je zároveň študentom magisterského štúdia na Filozofickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku. Popri zamestnaní a štúdiu sa profesionálne venuje fotografii. Zameriava sa na reportážnu fotografiu a portrét. Rád cestuje, vďaka čomu čerpá vždy nové nápady a inšpiráciu. Žije veľmi aktívnym životom, v ktorom sa však nikdy nestratí.

+ Marek Hasák

viac info o spoluautorovi
nájdete na str. 36

Dôležitou súčasťou každej správy v printových či elektronických médiách je práve novinárska fotografia, alebo aj reportážna fotografia. Poslaním fotografie v masmédiách je v prvom rade informovať čitateľa a prinášať obrazové spravodajstvo. Žurnalistická fotografia by mala informovať, pôsobiť na zmysly, emócie a formovať verejnú mienku. Práve preto je integrálnou a jedinečnou súčasťou v systéme prostriedkov masovej komunikácie. Novinársku fotografiu rozdelujeme na dva základné druhy: na spravodajskú a reportážnu. Aby bola fotografia pre čitateľa dostatočne zrozumiteľná, musí spĺňať niekoľko zásad, ktoré aj prakticky oddeľujú žurnalistickú fotografiu od ostatných fotografií.

Aké chyby páchame?

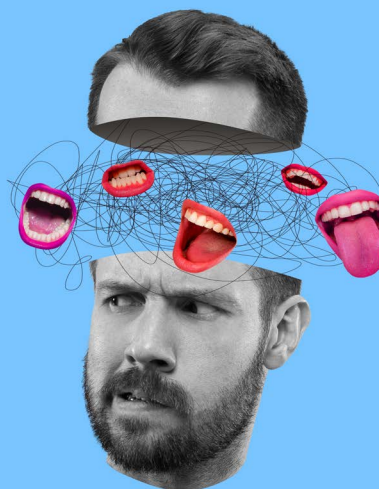
- Zlá kompozícia;
- veľa vecí na fotografii;
- odrezané nohy, ruky a kadečo iné;
- padajúce fotografie;
- fotenie oproti svetlu;
- výraz tváre ľudí, ktorých fotíme;
- zábery bez pointy.

Zopár dobrých rád:

- Vždy fotte srdcom – nie zakaždým sa vám podarí odfotiť záber tak, ako ste chceli. Nevzdávajte sa a neprestaňte fotiť.
- Budte trpezliví a vytrvalí.
- Pracujte s kompozíciou.

- Ak máte chvíľku voľného času, tak si zoberte fotoaparát a choďte si len tak fotiť pre radosť.
- Pred fotografovaním porozmýšľajte, čo chcete samotnými fotografiami povedať divákovi. Je dôležité poskytnúť mu pohľad na udalosť, ktorá sa už nikdy nemusí zopakovať, a tiež ho čo najviac samotným záberom zaujať.
- Vyberte si správne miesto – buďte výnimočný a hľadajte pri foteaní netradičné miesta.

MÁM TAKÝ POCIT,
AKOBY MI NIEKTO NA FOTKE
ODREZAL NOHY, RUKY
A KADEČO INÉ

- Rýchlosť – ak sa chcete stať naozaj dobrým reportážnym fotografom, tak musíte svoje reakcie prispôbiť danému momentu. Daný moment a čaro okamihu sa nemusí už nikdy zopakovať. Pre úplných začiatočníkov je preto veľmi dôležité, aby si skúšali pohotovo nastaviť fotoaparát v rôznych podmienkach. Rýchlosť nastavenia zrkadlovky závisí od zvyku a časom to človek dostane „do oka“.
- Pokiaľ je to možné a dovoľuje to vaše technické vybavenie, vždy fotografujte do formátu RAW. Súbor RAW totiž obsahuje surové, minimálne spracované obrazové dáta, ktoré je možné dodatočne postproduktne spracovať. V takto odфотографovanej fotografii môžeme upraviť expozíciu, odlesky, tonalitu, vyváženie bielej a. i. Každý výrobca označuje RAW súbory svojou vlastnou príponou, teda Canon príponami .crw a .cr2, Nikon .nef, Olympus .orf, Minolta .mrw, Panasonic .raw atď.

Základné pojmy a informácie

Kompozícia

Pred fotografom stojí úloha analyzovať objekty, ktoré má pred sebou. Na začiatku musí zvážiť, ktoré objekty je potrebné zakomponovať do výslednej fotografie a ktoré, naopak, vynechať.

Kompozíciu môžeme chápať nielen ako usporiadanie všetkých prvkov, ktoré má daná fotografia obsahovať, ale aj ako ich rozloženie v rámci fotografie. Čiže ktoré z prvkov môžu byť na okraji, ktoré v strede a ktoré v pozadí. Jedným z praktických príkladov je komponovanie portrétov tak, aby hlava portrétovaného nebola v strede a nad ňou veľa prázdneho (hluchého) miesta.

„V jednoduchosti je krása“ – to platí aj pri kompozícii, keď je menej vždy viac, aby nezanikol hlavný motív a prvok fotografie. Dôležité je preto pri malých formátoch zamerať pozornosť na hlavný objekt, a to najmä na hĺbku ostrosti, nebať sa ísť bližšie a zdôrazniť detaily či emócie, zbaviť sa nepotrebného pozadia, vystihnúť rozhodujúci okamih. Podľa francúzskeho fotografa a zakladateľa modernej fotožurnalistiky Henriho Cartier-Bressona je zlomok sekundy schopný vypovedať celý príbeh.

Pod kategóriu kompozície patrí aj fotografovanie nižších objektov, ako sú napríklad deti a zvieratá. V tomto prípade sa netreba báť fotiť z výšky očí fotografovaných objektov. Naopak, je to výhodné – dosiahneme vďaka tomu príjemnejšie obrázky.

Zlatý rez – je približne priesečník tretín fotografie vodorovne a zvisle. Hlavný objekt sa potom umiestňuje blízko priesečníka týchto tretín, alebo blízko bodov zlatého rezu. To znamená, že hlavné prvky by mali byť umiestnené na priesečníku tretín fotografie, najlepšie diagonálne. Napriek tomu, že nás hľadáčik fotoaparátu zvádza k tomu, aby sme hlavné prvky umiestnili práve do stredu fotografie, nie je to najvhodnejšie riešenie. Pretože oko sledujúce stred fotografie nedokáže rozhodnúť, ktorý smer je zo stredu najdôležitejší a ako má divák fotografiu čítať. Čo v praxi znamená, že okolo hlavného objektu umiestneného v strede vzniká veľa voľného miesta a fotografia sa javí ako „divná“.

Zlatý rez nám umožňuje omnoho lepšie využiť celú plochu fotografie a zahrnúť do nej dva a viac hlavných prvkov.

Zlatý rez: Muchotrávka kopíruje tzv. zlatý bod

Zdroj: Marek Hasák

Horizont a zvislice – Často opakovanou a „hrubou“ chybou je na fotografiách sklon foteného objektu – padajúci horizont, ktorý pôsobí veľmi neprirodzene, ako napríklad hladina vody a mora do kopca. Najčastejšie sú tieto chyby spôsobené držaním fotoaparátu či nepozornosťou. V dnešnej dobe je možné ich jednoduchým spôsobom odstrániť v postprodukcii pomocou rôznych softvérov na úpravu fotografií.

Pohľad do snímky – Pri fotografovaní ľudí a zvierat je najlepšie, keď upriamia svoj pohľad priamo do objektívu. Pri pohybe je veľmi dôležité ponechať viac miesta na tej strane snímky, kam akcia smeruje. Napr. pri ľuďoch pozerajúcich sa doľava necháme viac priestoru na snímke v smere, ktorým sa pozerajú. Celkový dojem tak pôsobí prirodzenejšie a poskytuje to divákovi pocit pohybu a príbehu na snímke.

Expozícia – Je to kľúčová súčasť každej fotografie. Predstavuje celkové množstvo svetla, ktoré dopadne na fotografické médium. Spočíva v správnom nastavení a kombinácii prvkov tvoriacich tzv. expozičný trojuholník – expozičný čas, clona a citlivosť (ISO). Ich správnym dimenzovaním vyprodukuje snímku, ktorá nebude príliš svetlá, teda preexponovaná, ani príliš tmavá, teda podexponovaná.

Clona – je mechanické zariadenie, ktoré umožňuje regulovať množstvo dopadajúceho svetla cez objektív na fotografické médium. Veľkosť priemeru

vstupného otvoru v porovnaní s ohniskovou vzdialenosťou objektívu sa nazýva clonové číslo označované písmenom f . Každý objektív má maximálnu a minimálnu clonu, vyjadrenú clonovým číslom. Čím je clonové číslo menšie (napr. 1,8; 2,8), tým je otvor na objektíve väčší. Čím je clonové číslo väčšie (napr. 11; 16; 22), tým je otvor objektívu menší. Objektívy s menšími clonovými číslami nám umožňujú fotiť aj v zhoršených svetelných podmienkach, keď vieme prostredníctvom clony dostať na fotografické médium viac svetla.

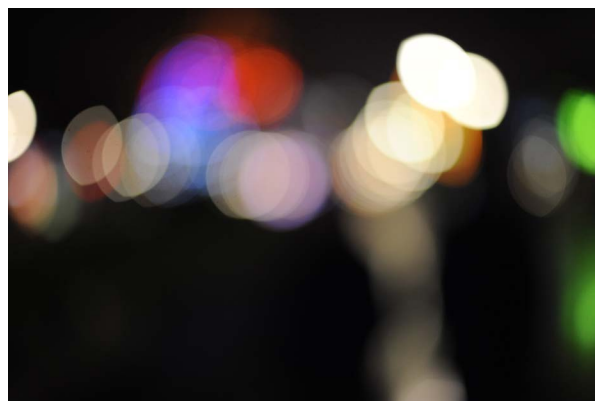
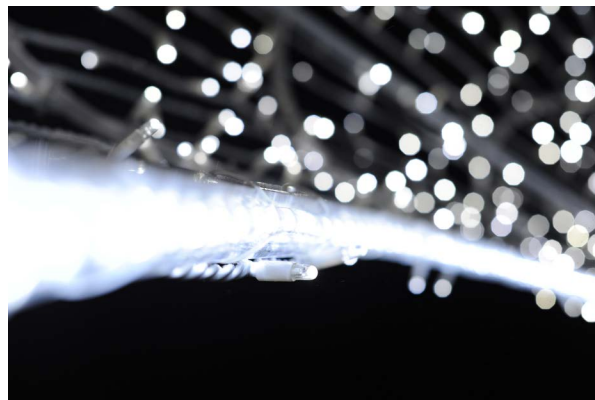
Štandardné clonové čísla využívané na objektívoch fotoaparátov, od väčšej po menšiu clonu, sú $f = 1,4; 2; 2,8; 4; 5,6; 8; 11; 16; 22$, a dokonca aj 32.

✔ **Clona môže byť:** pevná, bez možnosti zmeny, s možnosťou zmeny.

Hĺbka ostrosti – závisí od zvoleného clonového čísla. Ak chceme dosiahnuť vysokú hĺbku ostrosti, aby fotografia bola celoplošne ostrá, musíme nastaviť clonové číslo na hodnotu napr. $f/8$ a viac, vďaka čomu divák ľahko rozpozná detaily a snímka pôsobí popisnejšie. V prípade, že chceme dosiahnuť nízku hĺbku ostrosti, čo znamená, že časti fotografovaných objektov budeme vnímať ako rozmazané, resp. nezaostrené, musíme nastaviť clonové číslo na hodnotu napr. $f/2,8$ a menej. Určitá miera rozostrenia popredia alebo pozadia môže pôsobiť esteticky – tento efekt sa nazýva bokeh. Na fotografii sa prejavuje ako množstvo rozostrených bodov, ktoré najčastejšie vytvárajú malé krúžky, tzv. rozptylové.

✔ **Hĺbka ostrosti závisí od troch zásadných faktorov:** veľkosti otvoru clony, použitej ohniskovej vzdialenosti a zaostrenej vzdialenosti.

Efekt bokeh

Zdroj: Marek Hasák

Expozičný čas – čas, počas ktorého cez objektív fotoaparátu dopadá určité množstvo svetla na

fotografické médium (čip alebo film). Je súčasťou mechanizmu známeho ako uzávierka, ktorú nájdeme v tele fotoaparátu. Vyjadruje sa v sekundách, najčastejšie v zlomkovom zápise. V tmavšom prostredí (exteriér, tmavé priestory, večerné fotenie) volíme dlhšie časy, napríklad 1/60 s a nižšie, vo svetlejšom kratšie časy, napríklad 1/500 s. V prípade fotenia pohybu volíme kratší expozičný čas (napr. 1/1000 s; 1/4000 s).

Citlivosť – Nájdeme ju pod označením ISO. Je indikátorom miery citlivosti čipu, resp. filmu na svetlo. Nastavenie hodnoty ISO ovplyvňuje nastavenie clony a expozičného času. Vyjadruje sa číselným radom, ktorý tvoria číselné násobky, napríklad ISO 50, 100 či 200.

V praxi to znamená, že čím nižšia je hodnota ISO (napr. ISO 100), tým máme menej svetla a viac vyniknú detaily. V opačnom prípade, t. j. vyššia hodnota ISO (napr. ISO 2000), dosiahneme viac svetla a menej detailov. So zvyšujúcim sa ISO číslom narastá miera šumu na fotografiách. Je to efekt, s ktorým fotograf musí rátať. Šum sa dá čiastočne odstrániť v postprodukčnom procese, hlavne a výrazne najmä pri fotografovaní do formátu RAW.

Svetlo – je neodmysliteľnou a významnou súčasťou fotografovania. Ako sme už popísali v predchádzajúcich odsekoch, od svetla závisí celková kvalita fotografie. Preto správne a efektívne použitie svetla je kľúčové. Napr. najkrajšie fotografie vieme nafotiť za úsvitu, lebo slnko sa nachádza na úrovni

foteného objektu a priamo ho osvetľuje. Svetlo je vtedy jemné a nevznikajú prepaly ani ostré tieňe, ktoré kazia celkový dojem.

✔ **Prepaly** sú miesta na fotografii, kde sa stráca kresba alebo tam už žiadna nie je.

Príklad prepalu

Zdroj: Marek Hasák

Keďže sa slnečný svit počas dňa mení, musíme tomu prispôbiť aj nastavenie fotoaparátu či miesta fotografovania. Dobré svetlo nemusí byť iba počas východu alebo západu slnka. Peknú atmosféru vytvorí aj polooblačno, keď je slnko skryté za oblakmi alebo v hmle.

Preto je veľmi dôležité vedieť sa správne prispôbiť počasiu. Napr. pri priamom slnečnom svetle fotografovanie ľudí smerovať do tieňa alebo do popoludňajších hodín, keď nie je intenzita svetla až taká vysoká. V zimných mesiacoch môžeme využiť prítomnosť snehu, ktorý odráža svetlo. Slnko

sa nachádza v nízkej polohe počas celého dňa, a tak je v podstate jedno, kedy ideme fotiť. Pri fotografovaní sa netreba báť ani horších svetelných podmienok, ktoré nám, práveže, neraz vedia vytvoriť zaujímavé fotografie. Napr. dážď či sneženie. V týchto podmienkach odporúčame použitie statívu, keďže čas expozície bude dlhší, a preto je potrebná lepšia stabilita ako pri fotografovaní z ruky.

Iné pravidlá – komponovanie pomocou farieb, línii, štruktúr a pod.

- Nerobte snímky bez premýšľania – zamerajte sa na kompozíciu.
- Fotografujte ľudí na ich obľúbených miestach.
- Ukážte príbeh.
- Ostrite správne.
- Fotografujte v úrovni očí.
- Vyberte jednoduché pozadie.

Na precvičenie:

- Na začiatok si skúste všímať veci, ktoré si za iných okolností nevšimate. Napríklad pouličného psa, ktorý pije vodu spolu s mačkou, alebo starčeka, ktorý zdvíha papier zo zeme, ranná káva v malej kaviarni v meste a podobne.
- Fotografujte akciu niekde z úzadia alebo z miesta pre divákov a potom sa skúste premôcť a ísť dopredu.
- Najlepšie je zvoliť si niečo, čo sa odohráva pravidelne (uponáhľaní ľudia v meste, venčenie psov).
- Fotenie prírody – východ slnka s kopcami alebo morom, západ slnka a les.
- Fotenie zvierat alebo detí – skúste fotiť z výšky a potom si ľahnúť alebo čupnúť a následne si porovnať tieto zábery.

**NA ZAČIATOK SI SKÚSTE
VŠÍMAŤ VECI, KTORÉ SI ZA
INÝCH OKOLNOSTÍ NEVŠÍMATE.**

Viac info napr. TU:

Freeman, M.: *Dobrá fotografia*. Brno: Zoner Press, 2012.

Kelby, S.: *Digitální fotografie: Krok za krokem k profesionální fotografii*. Brno: Zoner Press, 2021.

Peterson, B.: *Naučte se fotografovat dobře*. Brno: Zoner Press, 2015.

Pihan, R.: *Majstrovství práce so svetlom*. 3. vyd. Praha: IDIF, 2008.

EPHOTO.SK

**DNES UŽ
FOTÍ KAŽDÝ
NA „TOTYCH“
MOBILOCH...**

*No a teraz mi trochu
zúbky ukáž,
usmej sa
a zapózuj!*

Výtvarná stránka časopisu

Jozef Zentko

(Košice, 1980)

pôsobí ako odborný asistent na Katedre predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, pričom sa primárne venuje využitiu umenia v pedagogickej praxi, rozvíjaniu umeleckých kompetencií učiteľov i žiakov prostredníctvom zážitkových metód. Má bohaté skúsenosti s výtvarnou umeleckou tvorbou, a to s plošnými i priestorovými technikami, i tvorivou dramatikou. Je aktívny v organizovaní aktivít v rámci mimoškolskej činnosti mládeže.

Každý časopis ma svoju obsahovú a vizuálnu stránku, ktoré spolu vytvárajú jeden harmonický celok. Vizuálna časť prispieva k efektívite a atraktivite výsledného produktu. Pre školský časopis je dôležité využívať rôzne druhy obrazového materiálu, ktorý tvoria ilustrácie, fotografie, nákresy, schémy, technické kresby či umelecké plošné artefakty. Ilustrácie môžu byť voľné – umelecké, abstraktné, ale aj konkrétne, s jasnou obsahovou náplňou dopĺňajúcou textovú časť. Podobne sa môžu použiť aj fotografie, dokumentárne, reportážne, ale aj ilustračné.

Pre tvorivú prácu v školskom časopise sú najvhodnejšie ilustrácie, ktoré vytvárajú samotní žiaci. Podporí sa tak tvorivé myslenie, kreativita a výtvarné cítenie žiakov a študentov. Pre takúto výtvarnú činnosť sú vhodné rôzne suché a mokré kresliarske a maliarske techniky, ktoré deti poznajú z vyučovacích hodín výtvarnej výchovy. V súčasnosti sa tiež odporúča využívať aj metódy, postupy a techniky počítačovej grafiky.

Aké chyby páchame?

Aby mal časopis jasnú výtvarnú kultúru a vizuálnu čistotu, potrebuje pracovať s kvalitnými výtvarnými vizuálnymi podnetmi. Je dôležité, aby výtvarné práce, grafika, ilustrácie a pod. disponovali potrebnou estetickou výpoveďou. Pri kreslených, resp. maľovaných ilustráciách je potrebné, aby boli vytvorené s technickou správnosťou a umeleckou kvalitou. Podobne je to pri fotografiách, ktoré by mali mať umeleckú hodnotu, technickú kvalitu a súlad s kompozičnými princípmi so zreteľom na známy zlatý rez (viď kapitola o fotografii).

Zopár dobrých rád:

- Do tvorby výtvarných prác je vhodné zapájať samotných žiakov;
- je správne, ak výber výtvarného materiálu pre časopis žiaci konzultujú s vyučujúcim, ktorý má zmysel pre krásu a cit pre výtvarný vkus;
- dobrý efekt prináša pestrosť výtvarných vizuálnych podnetov (klasické výtvarné techniky, kresliarske a maliarske, fotografie, ilustrácie, nákresy a pod.).

Základné pojmy a informácie

Pred samotnými výtvarnými aktivitami je potrebné deťom predstaviť a vysvetliť základy **vizuálnej gramotnosti**. S deťmi sa zhovárime o multiaspektivej analýze obrazov a vizuálnych podnetov. Analyzujeme, čo všetko v sebe obraz skrýva, resp. aký odkaz, výpoveď v sebe nesie.

Správne pochopenie obrazového materiálu je dôležitým predpokladom vzniku dobrého časopisu. Pre tvorbu ilustrácií je dôležité ovládať základné kresliarske a maliarske techniky. Žiaci obľubujú prevažne suché techniky, ako je kresba ceruzou, ručkovou, uhlíkom, pastelom, pastelkami a pod. Pre ďalšiu tvorivú prácu však využívame aj mokré kresliarske techniky, ako sú kresba perom, pierkom, tušom, drevkom, atramentom a pod. Pre kombinácie techník sú najvhodnejšie kolorovaná a lavírovaná kresba.

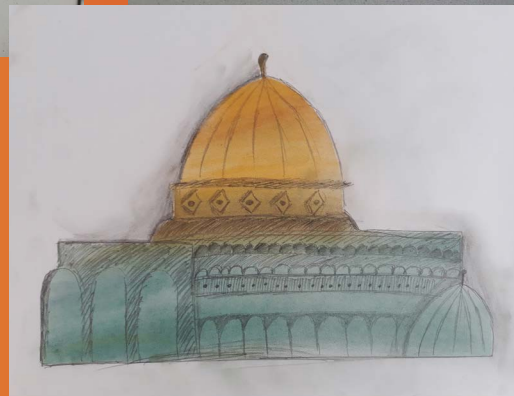
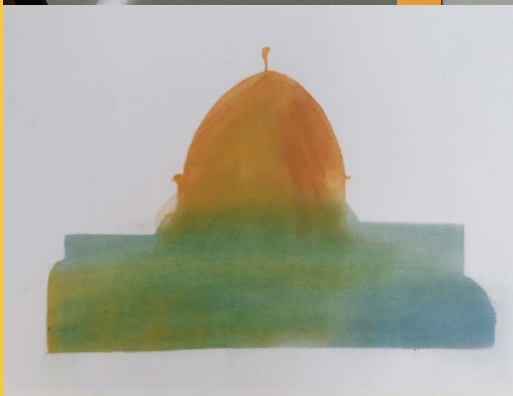
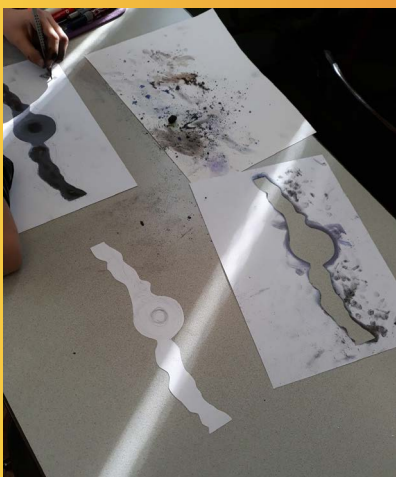
Na precvičenie:

Práca so šablónou

Táto výtvarná práca, resp. technika, výrazne podporuje tvorivosť a rozvíja fantáziu žiakov a študentov. Šablónu si môže žiak vyrobiť sám. Nejde však o šablónu, ktorá realisticky a s presnosťou zobrazuje nejaký predmet či jav. V práci používame šablónu v štylizovanej a veľmi zjednodušenej podobe, ktorej vizuálne výsledky môžeme ešte tvorivo dopl-

niť. Pre požadovanú tému si zvolíme šablóny, ktoré nám zobrazujú architektúru, figúry, zvieratá, rôzne veci a pod.

Pri vytváraní rôznych kompozícií môžeme so žiakmi využívať pri práci viaceré techniky a postupy. Ideálne je začať suchou technikou šrafovania, lineárnej kresby či plošného vyfarbovania až po techniky tónovania, farbenia či tupovania. Kompozícia sa postupne môže dopĺňať o rôzne materiálové výtvarné techniky, ako je napr. papierová či textilná koláž.

Doplňanie obrázku

Jedna z obľúbených výtvarných techník je založená na dopĺňaní časti obrázku. Dôležité je pri tejto výtvarnej aktivite zvoliť správnu výtvarnú techniku, rovnako dôležité je podrobne analyzovať kontext obrazového materiálu.

MUSIC
IN THE
HEART

Kapitola
VIII.

Kresba a karikatúra

Anna Šenkeríková

(Trenčín, 1993)

je vyštudovaná novinárka, ako redaktorka pôsobila v regionálnych printových médiách. Pre Ružomerský magazín vytvorila niekoľko amatérskych karikatúr, má skúsenosť s tvorbou knižných a reklamných ilustrácií. Po vysokej škole sa vyučila za cukrárku a dnes má vlastnú cukrárenskú výrobu, kde tvorí hlavne zdobené medovníky a medové torty. Vo voľnom čase rada kreslí a naďalej aj píše, hoci aktuálne len „do šuplíka“.

Dobrá karikatúra je vizuálne príťažlivá, dokáže periodikum formálne i obsahovo ozvláštniť a v čitateľovi vyvolať pestrú škálu pocitov. Prináša estetický zážitok i kognitívne obohatenie, podporuje kritické myslenie, rozvíja dôvtip a nadhľad.

Autorovi prináša relatívnu tvorivú voľnosť. Môže poslúžiť ako prostriedok uplatnenia slobody prejavu, no zároveň sa dá zneužiť ako nástroj propagandy (napríklad karikatúry Židov v prvej polovici 20. storočia).

Aké chyby páchame?

- Plytkosť myšlienky, prvoplánovosť, klišéovitosť;
- prílišné vysvetľovanie, nesprávne vypointovanie;
- moralizovanie;
- neadekvátny výber témy (obohraný námet alebo, naopak, námet určený len úzkemu okruhu čitateľov – ostatní nepochopia).

Zopár dobrých rád

- Sledovanie aktuálneho diania v spoločnosti a obzvlášť v sférach, na ktoré sa dané periodikum zameriava;
- otvorenosť novým vnemom, znalosť ľudských stereotypov a neduhov;
- cibrenie slovnej zásoby všetkými dostupnými prostriedkami (komunikácia s ľuďmi, čítanie, sledovanie dokumentov a podobne);

- empatia, obmedzenie tunelového videnia, schopnosť nahliadať na problémy z viacerých uhlov pohľadu;
- hľadanie inšpirácie – sledovanie tvorby iných ilustrátorov, karikaturistov, ale aj sledovanie filmov, seriálov (špeciálne sitkomov, komédií);
- vyžiadanie si spätnej väzby – konzultácia s niekým nezainteresovaným, kto nás pri tvorbe dokáže usmerniť (hlavne ak si chceme preveriť, či je naša myšlienka druhou stranou správne pochopená);
- hľadanie svojho štýlu, snaha o originalnosť;
- nepoučať, neosočovať, neklamať;
- rozvíjanie výtvarného nadania...

Základné pojmy a informácie

Na tvorbe školských časopisov sa zúčastňujú deti a mladí ľudia, pre ktorých je zaujímavé vyskúšať si ilustrátorské zručnosti a pocvičiť sa v nich. Na úvod je dobré porozprávať sa s nimi o tom, aký majú vzťah k maľovaniu a kresleniu, môžu priniesť a ukázať svoje obľúbené ilustrácie, prípadne sa podeliť o vlastnú tvorbu.

Z teórie ich môže obohatiť:

Charakteristika ilustrácie

Ide o výtvarné zachytenie myšlienky, ktoré väčšinou **nadväzuje** na text – v tom prípade by ho ilustrácia mala skôr vhodne dopĺňať a nevyzrádzať priamo jeho pointu, lebo by čitateľ mohol prísť o pôžitok z čítania textu.

Nadväzujúca ilustrácia k poviedke
(bez kontextu nie je jej myšlienka zjavná):

Zdroj: vlastná tvorba autorky

V prípade, že kresba **stojí samostatne**, je tvorba značne náročnejšia, keďže čitateľ musí pointu pochopiť iba na základe samotnej karikatúry/ ilustrácie, kde nie je veľký priestor na vypisovanie, čo však dáva priestor väčšej kreativite; dôležitý je kontext.

Moderné sú napríklad aj takzvané **personalizované ilustrácie** – šité na mieru pre rôznych ľudí (na obrázku personalizovaná ilustrácia pre medovníkárku). Zachytávajú ich charakteristické rysy, ale obvykle v pozitívnom svetle (na rozdiel od karikatúr) – podporujú výnimočnosť človeka, aj horšie vlastnosti vykresľujú láskavým spôsobom. Poznáme aj ilustrácie na základe fotiek – zachytávajú rôzne životné udalosti v kreslenej podobe.

Zdroj: vlastná tvorba autorky

Známi slovenskí ilustrátori:

Ľudovít Fulla (*Dobšinského rozprávky*), Albín Brunovský, Dušan Kállay...

Z modernejších: Igor Derevenec (ilustruje napr. knihy Braňa Jobusa), Katarína Kerekesová (*Mimi a Líza*)...

Rozdiel medzi ilustráciou a karikatúrou

Karikatúra hyperbolizuje, preháňa, zosmiešňuje, ilustrácia je podstatne slabší odvar. Aj napriek pomerne veľkej voľnosti, ktorú karikaturista má (ak

sa bavíme o karikatúre v žurnalistike), by tvorca nemal zabúdať na novinársku etiku a šíriť prostredníctvom karikatúry lži alebo nenávisť. Má skôr humorne, trefne, ironicky, až sarkasticky poukazovať na spoločenské problémy a neduhy.

Karikaturista musí mnohé veci naznačiť obrazne, bez použitia slov. Okrem výtvarnej zručnosti je preto žiadaný všeobecný prehľad, empatia, znalosť masového vedomia spoločnosti a rôznych asociácií, ktoré majú ľudia vžitie – archetypy a stereotypy (napríklad, keď niekto kradne – veľké vrece na chrbte, maska na tvári, prípadne pruhované oblečenie naznačujúce väzenský úbor).

Typizovaný zlodej:

Zdroj: vlastná tvorba autorky

Dobrá karikatúra je vizuálne príťažlivá, dokáže periodikum formálne i obsahovo ozvláštniť a v čitateľovi vyvolať pestrú škálu pocitov. Prináša estetický

zážitok i kognitívne obohatenie, podporuje kritické myslenie, rozvíja dôvtip a nadhľad. Autorovi prináša relatívnu tvorivú voľnosť. Môže poslúžiť ako prostriedok uplatnenia slobody prejavu, no zároveň sa dá zneužiť ako nástroj propagandy.

„Keby som zjednodušoval, bola by to vlastne celkom výstižná definícia: čím viac kvalitnej karikatúry – politickej, ale i nadčasovej, tým bezpečnejšie je ukotvená demokracia.“ (K. FÖLDVÁRI)

„Politický karikaturista je nielen umelec so zmyslom pre humor, ale aj so zmyslom pre dejiny, musí cítiť dopredu i dozadu, kam to smeruje a kam by to malo smerovať, a z tohto napätia vyťažiť humor, iróniu a paradox. Humor a sebaíronia vyslobodzujú, no bez slobody, najmä tej vnútornej, sa nezrodia.“ (K. FÖLDVÁRI)

Politická karikatúra na Slovensku:

Jozef Gertli-Danglár, Boris Kusenda, Martin Šútovec – Shooty...

Významní slovenskí karikaturisti: Viktor Kubal, Ľubomír Kotrha, Miroslav Ďurža, Vladimír Pavlík, Alan Lesyk, Ivan Popovič...

Stručne z dejín

Kedysi ilustráciu alebo karikatúru vytvoril umelec ručne na papieri – klasika. Jeho náčrt kníhtlačiar, ktorí museli byť vyučenými odborníkmi s umeleckým nadaním, vyrývali do kovovej alebo drevenej doštičky. Pri otláčaní sa používala dvojaká metóda – buď výškotlač, alebo hĺbkotlač.

MINÚTOVKA
S MAESTROM
LAJSTROM

*Prosim, nehýb sa
chvíľočku,
nech si ťa môžem
nakresliť.*

Výškotlač je najstaršia tlačiarenská technika, ktorej princíp je podobný ako pri súčasnej pečiatke – rytina sa vytvárala tak, aby vyvýšené časti tvorili požadovaný obraz, zvyšné sa museli mechanicky odstrániť.

Pri **hĺbkotlačí** to fungovalo presne naopak. Majster rytinár vyryl drážky, ktoré tvorili požadovaný obraz, na rytinu sa naniesla farba, ktorá sa zotrela a zostala natlačená len v drážkach. Následne sa rytina otláčala na papier.

Ďalšou metódou bola napríklad **litografia**, ktorej nástupcom sú v podstate laserové tlačiarne.

V súčasnej dobe je celý proces značne zoptimalizovaný, keďže všetko – od kreslenia až po tlačenie – môže prebiehať digitálne a v prípade chyby nie je problém s opravou. Keď sa kedysi pomýlil rytec, mohol ryť od začiatku.

Na precvičenie:

1. Zahrievacie cvičenie:

Nakreslite ľubovoľnú ilustráciu/karikatúru a podelte sa o ňu s ostatnými.

2. Pokúste sa zachytiť ľudí s rôznymi charakterovými vlastnosťami, záujmami, zamestnaniami:

Príklad 1: Ako by ste znázornili človeka, ktorý je chamtivý? (veľké brucho, vrece s peniazmi...)

Príklad 2: Ako by ste znázornili kuchára? (kuchárska čiapka, zástera, varecha...)

Príklad 3: Ako by ste znázornili novinára? (zápisník, pero v zuboch, pero za uchom, mikrofón v ruke...)

3. Personalizovaná ilustrácia/karikatúra

Skúste nakresliť niekoho z vášho okolia – vypichnete, čo má rád, čo ho vystihuje – môžete zveličovať ako pri karikatúre. Ostatní sa budú snažiť podľa výslednej ilustrácie uhádnuť, akými vlastnosťami daný človek oplýva, a možno aj, o koho konkrétne ide (ak je to niekto, koho spolužiaci poznajú).

4. Skúste nakresliť krátky komiks, v rámci možnosti vtipný, na tému: Môj dnešný deň.

5. Cvičenie pre starších, odvážnejších:

Karikatúra na aktuálnu tému – celospoločenskú, lokálnu, školskú – ľubovoľný výber.

Na okraj

Pri karikatúrach sledujeme rôzne paradoxné javy vyplývajúce z toho, že rôzni príjemcovia ich vnímajú diametrálne odlišne.

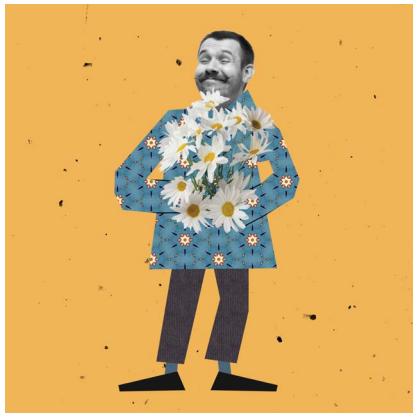
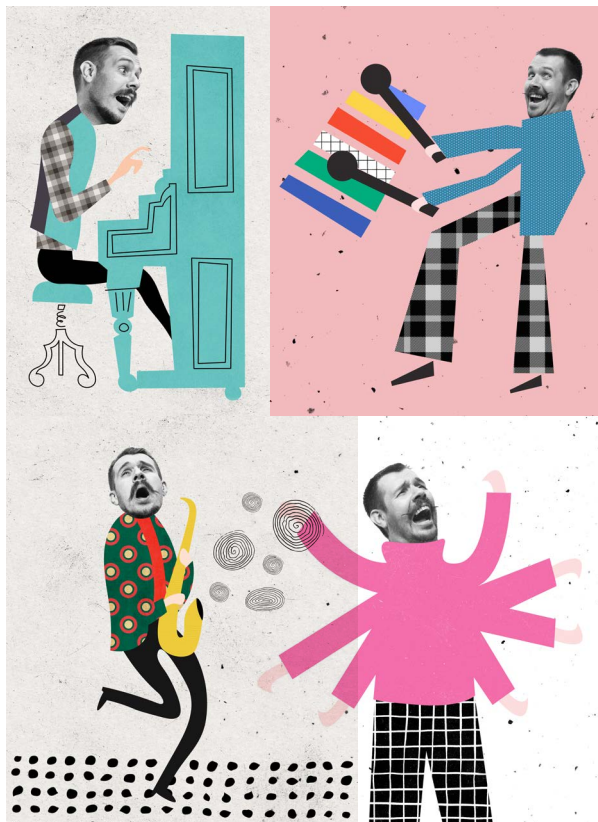
- ✔ V karikatúrach sa najmenej spoznávajú tí, ktorí sú na nich nakreslení, a naopak, tí, čo tam vôbec nie sú, sa tam radi vidia.
- ✔ Pozitívne myslená karikatúra vie niekoho naštváť a iného zase poteší tá, čo je myslená negatívne.
- ✔ Takže všetky rady sú zbytočné, aj tak si to každý vysvetlí po svojom. :)

Viac info napr. TU:

Földvári, K.: *O karikatúre*. Bratislava: Koloman Kerész Bagala, 2019.

Földvári, K.: *Pätadvadsať: kniha o slovenskej karikatúre*. Levice: L. C. A., 2005.

Prahl, R., Sekera, M. & Vondráček, R.: *Karikatura a její příbuzní*. Praha: Arbor Vitae, 2015.

Kapitola
IX.

Plagát

Jaroslava Matláková sr. Hermána

(Ludrová, 1976)

je členkou Kongregácie Milosrdných sestier sv. Vincenta – satmárok. Počas 28 rokov reholného života precestovala Slovensko od Bratislavy po Pavlovce nad Uhom. Na týchto miestach učila žiakov a študentov od malých škôlkarov po vysokoškolákov. Publikuje v denníku Postoj a v .týždni.

Od tvorcov školských časopisov sa často žiada, aby vytvorili aj nejakú propagáciu školy, upozorňovali verejnosť aj ostatných žiakov škôl na významné podujatia. Toto sa môže udiť viacerými spôsobmi – vytvorením akoby reklamnej plochy v rámci časopisu alebo vytvorením plagátov, ktoré budú na chodbách budov alebo využité pre verejnosť.

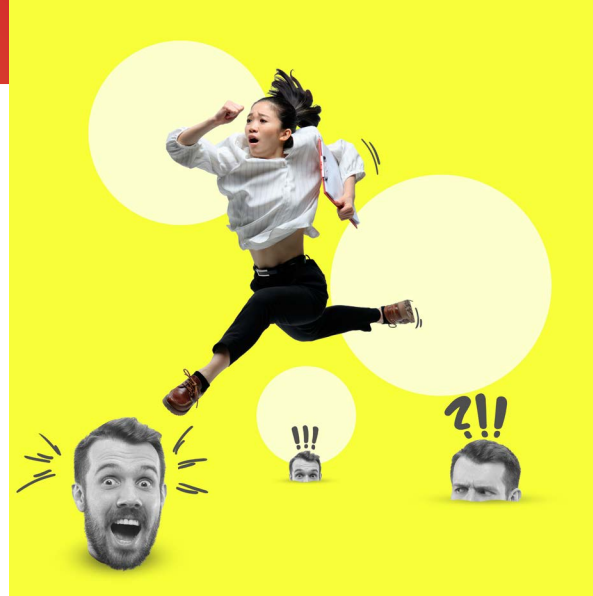
Keď sa študent naučí urobiť dobrý plagát a používať základné grafické editory, ľahšie sa mu tvoria aj prezentácie, ktoré využíva pri príprave školských projektov. Aj keď takéto informácie by žiaci mali získavať v rámci slovenského jazyka a literatúry a informatiky, zvlášť na základných školách sa s tvorbou plagátov a prezentácií takmer nestretávajú alebo sa nebazíruje na správnosti grafických prvkov, medzi ktoré patrí aj správny výber písma a kvalitná fotka.

Aké chyby páchame?

- Zlý výber fontov – vyberajú sa fonty, ktoré nemajú diakritiku.
- Zlý výber fontov – vyberajú sa umelecké kaligrafické fonty a neberie sa ohľad na čitateľnosť.
- Veľa druhov fontov na jednom plagáte (prezentácii).
- Veľa textu, stráca sa čitateľnosť a funkčnosť plagátu.

Zopár dobrých rád:

- Vyberajte si vhodné fonty.
- Pracujete len s kvalitnými fotografiami.
- Pozor na pravopis.

Základné pojmy a informácie

Ako vytvoriť dobrý plagát?

Ak chceme vytvoriť dobrý plagát, musíme si nájsť dobrý grafický editor. Môžeme pracovať aj s nástrojmi, ktoré máme vo svojich počítačoch, ale stálo by nás to veľa času a úsilia a efekt by aj tak nebol kvalitný. Dnes nájdeme na webe viacero dobrých a odskúšaných grafických editorov, ktoré nám v mnohom prácu uľahčia. (Prezrieme si rôzne online nástroje: www.canva.com, www.fotor.com, www.fotojet.com, www.befunky.com, www.pablo.buffer.com.)

Keďže pracujeme s mladšími deťmi a im sa ľahšie orientuje, keď majú popis v slovenčine, použijeme na prácu **www.canva.com**. Tento editor má aj slovenský preklad a žiaci si môžu vyskúšať tvorbu plagátov, tvorbu prezentácií, ale aj jednoduchý strih videa, ktoré je možné vložiť do prezentácií či e-plagátov, ktoré sa čoraz častejšie využívajú namiesto prezentácií.

Čo musíme urobiť?

Registrovať sa – registrácia je jednoduchá cez email, prípadne cez Google alebo Facebook účet. Pri práci s menšími deťmi dávame pozor, či majú svoj email. Ak ho ešte nemajú, požiadame rodičov o súhlas, či ho môžeme na tieto účely vytvoriť.

Vytvoriť si svoj návrh – zvoliť rozmery a popustiť uzdu fantázii.

Na začiatku ukážeme žiakom, ako sa s editorom pracuje a aké rôzne možnosti poskytuje. Od šablón po samostatne vytvorený plagát.

Pri tvorbe pracujeme po vrstvách – podklad, fotka (grafika), text. Pri mladších žiakoch sa snažíme

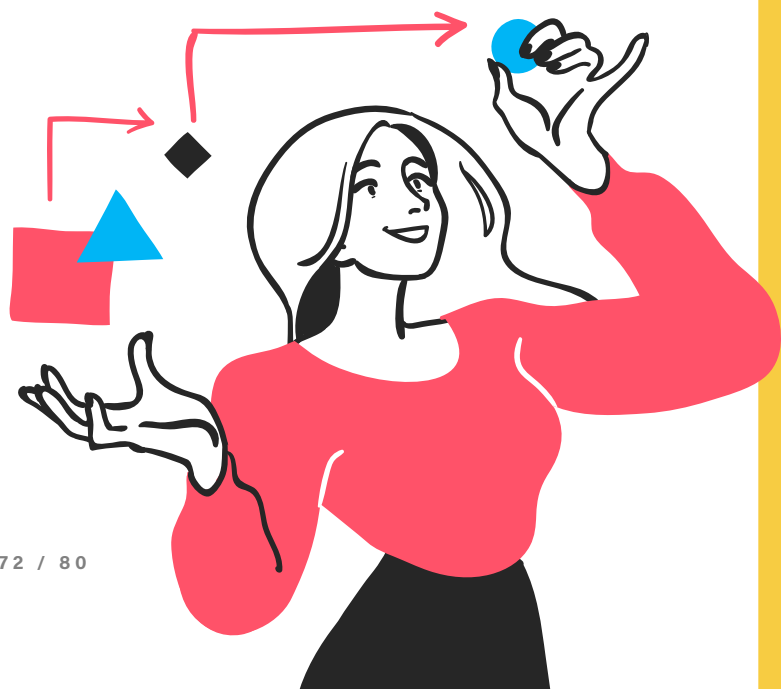
vytvoriť akoby scenár toho, ako majú postupovať. Rozmyslieť si na začiatku, ako chcú, aby vyzeral ich plagát. Môžu si pomôcť aj kreslením na papier, robením si poznámok. Toto používame, kým sa im niektoré grafické zručnosti neautomatizujú.

Pri tvorbe plagátov potrebujeme aj kvalitné fotky. Existuje na webe databáza bezplatných domén, ktoré poskytujú kvalitné fotky – www.pixabay.com, www.freepik.com, www.unsplash.com, www.pexels.com, www.stocksnap.io, www.freeimages.com.

Kvalitné fotky možno nájsť aj v canva.com, ktorá v poslednej dobe dobre prepojila svoju databázu s pixabay.com.

Ak nám pri tvorbe plagátu nevyhovuje 600 fontov, ktoré poskytuje canva.com, môžeme si nahráť aj ďalšie – www.1001fonts.com, www.sk.fonts2u.com (zamerané na slovenské fonty), www.lingojam.com.

Ak má školský časopis vlastné logo, je dobré ho pri tvorbe plagátu využiť.

Na precvičenie:

Vytvor plagát – ako reklamu na nové číslo školského časopisu.

Vytvor plagát na akciu, ktorú usporiadala vaša škola (školský ples, charitatívnu zbierku).

Ak má vaša škola sociálne siete, vytvor plagát a v tej istej grafike vytvor aj príspevok na Instagram, Facebook (podľa toho, čo vaša škola používa – pozor, každá sociálna sieť používa iné rozmiery, takže ak máte viac sociálnych sietí, musíte vytvoriť ten istý dizajn, ale vo viacerých rozmeroch).

Na okraj

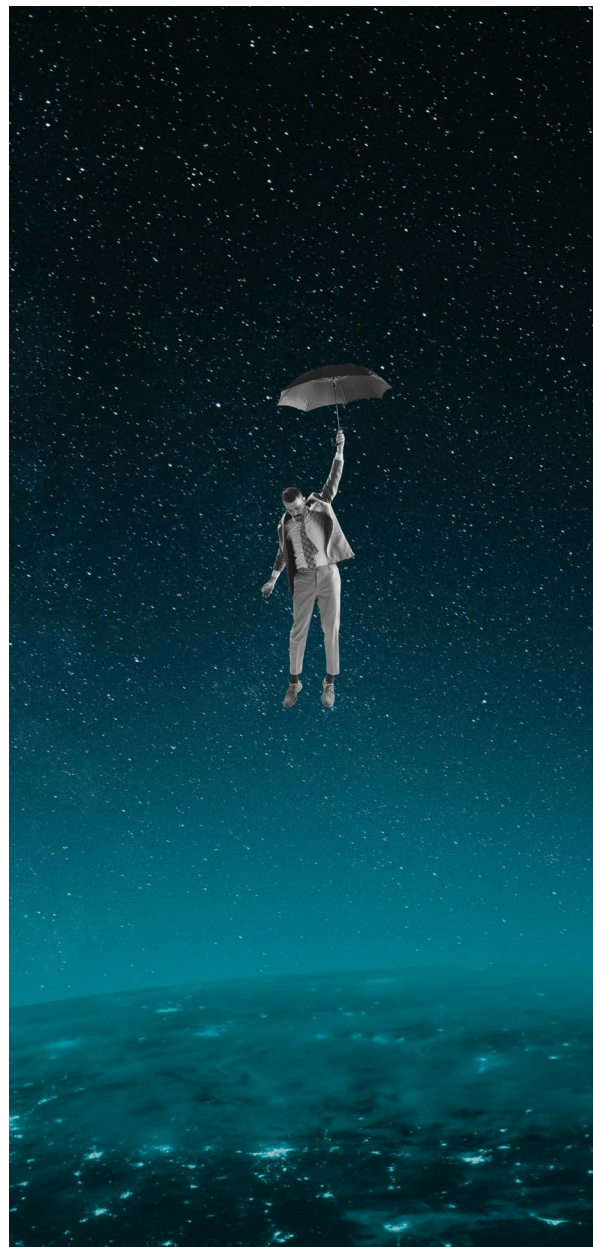
Aj s týmto sa učiteľ tvorby plagátov stretne: výborne urobený plagát, výborný dizajn, správne zvolená grafika, fotky a zrazu... „Valentýnsky ples“ alebo „Junyjáles“ :-).

Viac info napr. TU:

Caldwellová, C.: *Grafický design pro každého*. Praha: Universum, 2020.

Čarnoký, S.: *Fonts SK. Dizajn digitalizovaného písma na Slovensku*. Bratislava: Slovenské centrum dizajnu, 2018.

Sockwell, F. & Potts, E.: *Řeč ikon. Design a tvorba účinných vizuálních symbolů*. Bratislava: Slovart, 2018.

Publikovanie na internete

Peter Debnár

(Ružomberok, 1978)

pracuje na Katolíckej univerzite v Ružomberku ako informatik (správca siete KU, helpdesk rektorátu). Má rád dobrých ľudí a rád trávi čas v ich prítomnosti. Vo svojom voľnom čase rád športuje (bicykel, squash, turistika, lyže, skitour, bedminton...) a realizuje akýkoľvek pohyb, čo i len trochu športový (aj obyčajná chôdza). Veľmi rád číta hlavne dobrodružné a cestopisné príbehy a nepohrdne ani dobrým filmom.

+ Marek Hasák

viac info o spoluautorovi
nájdete na str. 36

V dnešnej dobe je veľmi moderné prezentovať alebo publikovať svoje výtvyry na internete. A to sa týka aj nášho produktu. Chceme, aby náš časopis alebo video videlo čo najviac ľudí, chceme sa pochváliť verejnosti, chceme, aby nám to niekto lajkol. No zároveň je potrebné, aby sme nespravili niečo nesprávne pri takomto publikovaní, aby sme neporušili autorské práva, aby sme omylom nepublikovali osobné údaje a podobne. A v neposlednom rade, aby sme vôbec vedeli aspoň trochu, čo sa deje, keď takýto súbor (náš časopis, video) ideme „vešať“ na internet.

Príchod sociálnych sietí a ich využívanie proces zdieľania prostredníctvom internetu ešte viac uľahčil. Sociálne siete sú webové služby fungujúce prostredníctvom webovej stránky, ktorých účelom je nadväzovanie a udržiavanie kontaktu s ľuďmi (sledovateľmi). Sociálne siete môžu mať súkromný, alebo pracovný charakter. Udržiavanie kontaktu s ľuďmi môže prebiehať tiež rôznou formou – väčšinou prostredníctvom zdieľania textových, obrázkových alebo video príspevkov. Veľkou nevýhodou a nebezpečenstvom sociálnych sietí je, že používatelia nemusia vo svojich profiloch uvádzať pravdivé informácie, respektíve pravdivosť uvedených informácií sa veľmi ťažko overuje. Medzi prvé sociálne siete patril MySpace. Prielom v používaní sociálnych sietí však prišiel až s nástupom a využívaním siete Facebook (2004). Najznámejšou a najrozšírenejšou sociálnou sieťou určenou na komunikáciu pracovného charakteru je LinkedIn.

Čoho sa vyvarovať a ako to robiť správne?

- **Osobné alebo citlivé údaje:** pred samotným zverejnením časopisu sa treba uistiť, že neobsahuje nejaké citlivé alebo osobné údaje.
- **Typ súboru:** správne si určiť typ zverejňovaného súboru a následne aj optimálnu veľkosť. Aby sa nám nestalo, že neodošleme súbor mailom alebo sa nám nepodarí nahrať súbor niekam na server s www stránkou.
- **Dôvod zverejnenia:** určiť si dôvody zverejnenia časopisu, a tým pádom aj správny komunikačný kanál. Či mailová komunikácia, umiestnenie na www stránku, nahratie na sociálnu sieť.
- **(Ne)aktuálnosť obsahu:** sledovať dokument/časopis/video na www stránke a v prípade neaktuality ho zmazať. Nech nie je na internete navždy (nie vždy je to dobré – ak už veci v časopise alebo vo videu nie sú aktuálne, alebo z nejakého dôvodu už nie je vhodné, aby bol súbor zverejnený).

Základné pojmy a informácie

Model TCP/IP

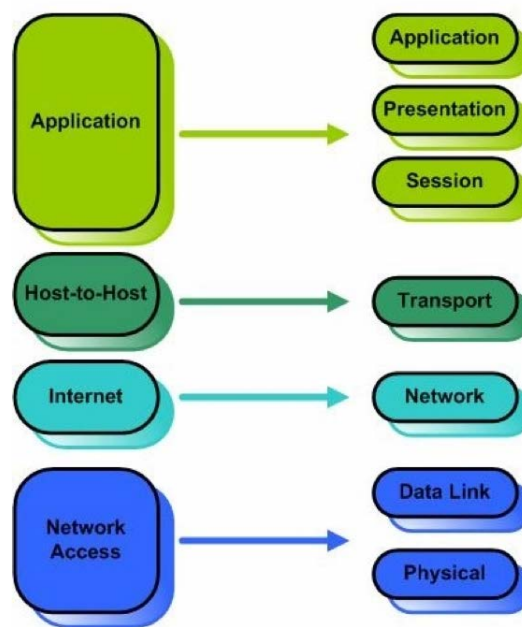
Je to množina pravidiel, ktoré sú potrebné na to, aby mohli v sieti a ďalej v internete komunikovať medzi sebou dva a viaceré počítače alebo iné zariadenia pripojené do siete (smartfón, tablet, notebook...). Tento model sa skladá z vrstiev, kde každá vrstva má za úlohu niečo konkrétne a v konečnom dôsledku tieto vrstvy zaručia správny prenos paketu/balíka po sieti.

Model TCP/IP má tieto vrstvy:

- **Network Access (prístupová)** – úlohou je dopraviť paket vo vnútri podsiete k správnej sieťovej karte daným fyzickým médiami. Každá sieťová karta má danú svoju MAC adresu. Paket z pohľadu tejto vrstvy sa nazýva **rámec** (frame).
- **Internet (internetová/sieťová)** – úlohou sieťovej vrstvy je dopraviť na základe IP adresy príjemcu paket na ľubovoľné miesto na internete z jednej siete do inej. Na tejto vrstve sa už nerieši, čo sa s paketom na cieľovom zariadení stane. Hlavným problémom tejto vrstvy je nájdenie vhodnej cesty pre paket smerujúci na danú IP adresu. Paket z pohľadu tejto vrstvy sa nazýva **datagram**.
- **Transport (transportná)** – hlavnou úlohou je zabezpečiť spojenie dvoch procesov (spustených programov) na rôznych počítačoch. Keď dorazí k počítaču paket, protokol tejto vrstvy musí určiť, ktorému procesu poskytne dáta v tomto pakete. Na internete sa najčastejšie používajú z transportných protokolov dva: TCP a UDP. Paket z pohľadu tejto vrstvy sa nazýva **segment**.

- **Application (aplikačná)** – zabezpečuje komunikáciu medzi konkrétnymi typmi programov. HTTP, FTP, SMTP, DNS, POP, IMAP. Základná jednotka informácie, ktorú si medzi sebou posielajú sieťové programy, je **správa** (message).

Schéma TCP/IP

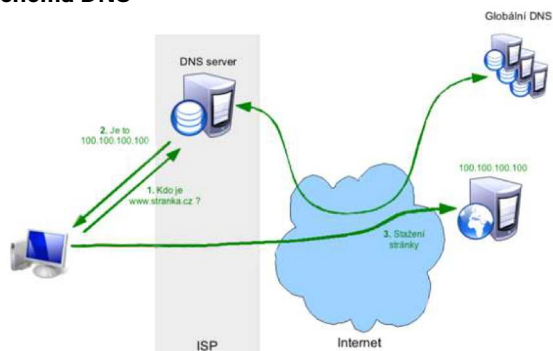
Zdroj: http://www.sportgymke.sk/informa/7_Internet.pdf

DNS

DNS je skratka od domain name system, niekedy aj domain name server (v slovenčine systém doménových mien). Jeho úlohou je preklad doménových mien do ich IP adries. V skutočnosti

sú domény len náhradou za svoju IP adresu, pomocou ktorej sa napájate na server, kde sú váš web či emaily uložené. Celý internet funguje na IP adresách, napríklad v tvare 221.43.30.124. Štyri čísla v tomto IPv4 protokole sú pre ľudí ťažko zapamätateľné. Preto sa zaviedli domény s alfanumerickými znakmi. Predsa `www.priklad.sk` si zapamätáte ľahšie ako napríklad zhluk štyroch čísel 33.201.198.204. Keby ste si takýchto čísel mali pamätať viac, bolo by to prakticky nemožné. Preto keď do internetového prehliadača napíšete nejakú doménu (`www.priklad.sk`), DNS systém ju „preloží“ do IP adresy, cez ktorú sa v skutočnosti pripájate na server, kde je daný web umiestnený. DNS záznamy iba predstavujú zoznamy súborov, ktoré hovoria DNS serveru, ktorá IP adresa je spojená s konkrétnou doménou.

Schéma DNS

Zdroj: <https://connect.zive.cz>

CONNECT.ZIVE.CZ

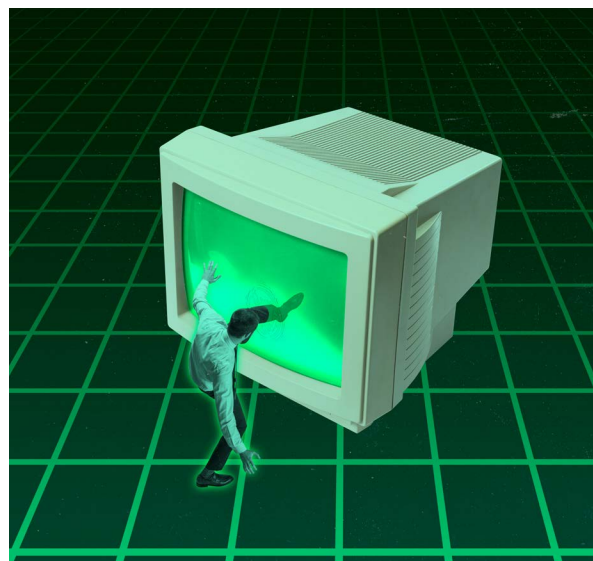

Protokoly

- **TCP:** vytvára medzi koncovými aplikáciami spoľahlivý prenos dát (t. j. kontrolovaný, s potvrdením o doručení – analógia s telefónom).
- **UDP:** zabezpečuje prenos dát bez potvrdzovania. Používajú ho tie aplikácie, ktoré nepotrebujú zabezpečenie prenosu v rozsahu TCP. UDP je nespoľahlivá služba (t. j. bez potvrdzovania príjmu, bez zaručenia poradia v celi – analógia s prepravou listov, telegramov a pod.).

Protokoly (s ktorými sa bežne stretnete):

- **FTP(s)/SFTP (File Transfer Protocol):** protokol na prenos súborov na diskový priestor servera u poskytovateľa hostingových služieb.
- **SSH (Secure Shell):** protokol určený na prihlasovanie a vykonávanie príkazov na vzdialenom počítači v počítačovej sieti.

- **SCP (Secure Copy Protocol):** protokol slúžiaci na bezpečné kopírovanie.
- **HTTP(s) (Hyper Text Transfer Protocol):** protokol HTTP zaisťuje prenos objektov akéhokoľvek typu medzi serverom a prehliadačom. Vďaka protokolu sa zobrazujú webové stránky v prehliadači.
- **IMAP, POP3, SMTP:** protokoly, ktoré slúžia na komunikáciu s poštovým/mailovým serverom a používajú sa na posielanie a prijímanie mailov do počítača (sieťového zariadenia).

Server

Čo je server? Na čo slúži a z čoho sa skladá?

Je to špeciálny počítač, ktorý má dostatočný výkon na to, aby vedel pracovať s oveľa väčším množstvom požiadaviek ako bežný počítač. Väčšinou je vo forme „rack“, čiže sa dá umiestniť do skrinky k ostatným serverom. Slúži nám na účely rôznych služieb, ako www stránky, poštová komunikácia,

úložiská súborov a pod. Operačný systém na ser-
veroch je väčšinou Linux.

Čo vidí administrátor servera?

Vidí rozhranie operačného systému s možnosťami nastavovania a manažovania servera a služieb na ňom bežiacich. Vidí to väčšinou v textovom režime (niekedy s grafickou nadstavbou pre efektívnejšie manažovanie).

Čo vidí používateľ?

Vidí služby bežiacie na serveri, resp. produkty týchto služieb – www stránku vo webovom prehliadači alebo maily v poštovom klientovi.

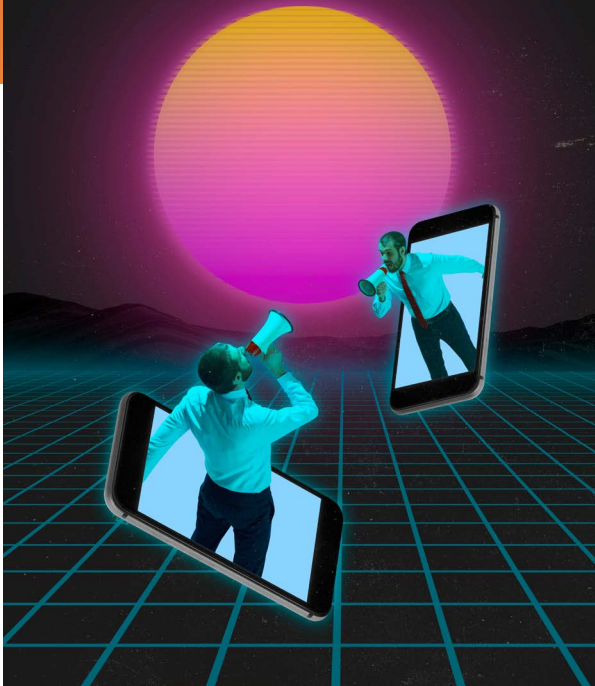
Aké služby bežia na serveri z pohľadu používateľa a administrátora?

Redakčné systémy, úložiská a služby na zdieľanie dát, PHP/HTML stránky.

Vytvorenie www stránky (čo potrebujeme)

1. Server: server alebo LAMP (Linux, Apache, Mysql, PHP) nainštalovaný na lokálnom PC. Všetky tieto programy sú dostupné na internete a vo väčšine prípadov sú zadarmo. Ďalej je potrebné mať názov stránky, a teda registráciu u poskytovateľa domén (a následne spravený DNS záznam).

2. PHP jazyk (na strane servera): na to, aby vedel fungovať kompilátor PHP jazyka, je potrebné mať nainštalovaný na operačnom systéme PHP kompilátor spolu s Apache web serverom (službou). PHP jazyk sa „prekladá“ na strane servera (nie na počítači, kde si danú stránku prezerám – teda nie na klientskom počítači).

3. HTML jazyk (na strane prehliadača/klienta): na kompiláciu HTML jazyka mi stačí obyčajný webový prehliadač (Chrome, Firefox, Edge, Internet Explorer), a teda stránky písané v HTML jazyku si môžem programovať bez nutnosti Apache a PHP a servera aj u seba doma na počítači v poznámkovom bloku (notepad) a s použitím prehliadača si ich prezerat.

4. Redakčný systém: hotový systém www stránky, kde sa stránka konfiguruje „klikaním“ a nastávaním bez nutnosti vedieť akýkoľvek programovací jazyk (PHP, HTML...).

Použitie existujúcich stránok – systémov na zdieľanie a prezentovanie na internete

● **Redakčné systémy** (Joomla, Wordpress): hotové naprogramované www stránky, ktoré stačí nakonfigurovať na server a spravovať ich v administrátorskom prostredí.

● **Existujúce služby na internete** (Youtube, úschovne): hotové služby bežiacie na serveroch, kde stačí účet a po prihlásení je možné rôznymi spôsobmi zdieľať obsah (informácie, súbory, odkazy...).

Na precvičenie:

- Skúste si doma spraviť s vedomosťami základnej štruktúry HTML jazyka a s ujom Googlom (stránky s výučbou HTML kódu) jednoduchú www stránku s textom alebo videom. Prípadne sa trochu „pohrajte“ s grafickou úpravou takejto jednoduchej www stránky (pozadie, zarovnanie textu, tabuľky...).
- Vyskúšajte umiestniť video súbor na Youtube kanál pod svojím Google účtom, nastavte jeho zdieľanie na privátne a pošlite kamarátovi link na toto video.
- Ak máte možnosť, vytvorte si „profi“ www stránku v redakčnom systéme WordPress na FREE serveri (napríklad <https://www.strikingly.com>) a nakonfigurujte si túto stránku tak, aby tam bol umiestnený váš školský časopis v PDF.

Viac info napr. TU:

Jak psát web. O tvorbě internetových stránek.

DOSTUPNÉ NA:

Informatika. Stredná odborná škola podnikania a služieb, Myslenická 1, Pezinok.

DOSTUPNÉ NA:

Network Slovakia

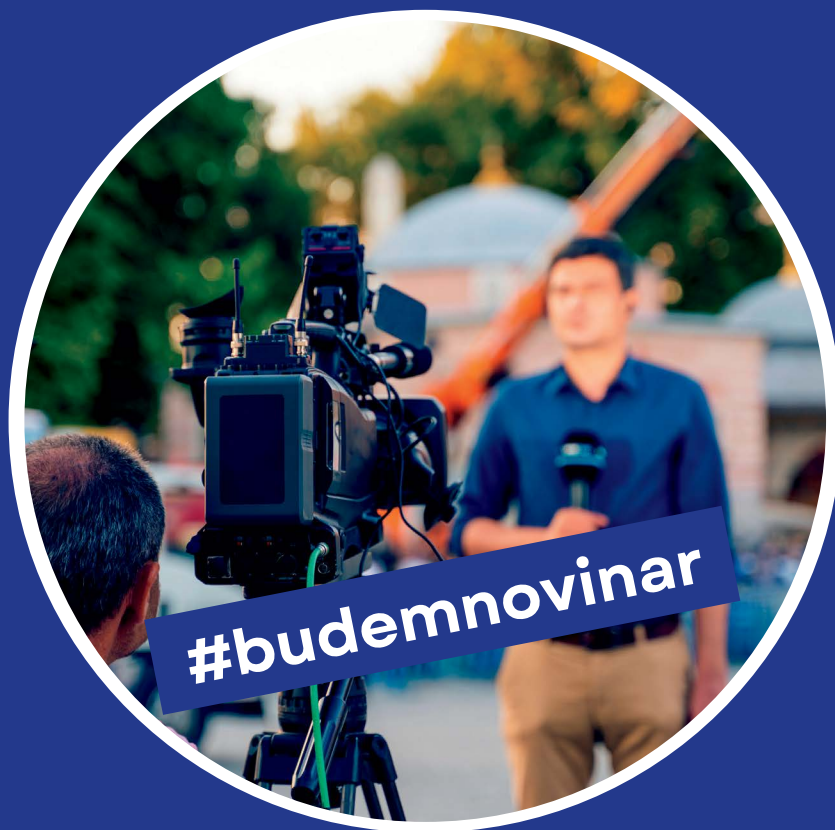
je združenie katolíckych novinárov. Svojim členom vydáva vlastné novinárske preukazy s medzinárodnou platnosťou a ponúka aktivity na odborný, osobnostný a duchovný rast. Za viac než 20 rokov svojej existencie sa stalo priateľskou komunitou tvorivých ľudí z profesionálneho, amatérskeho aj akademického prostredia.

Ako občianske združenie bol Network Slovakia zaregistrovaný v roku 1998. Avšak už rok predtým zorganizovali jeho zakladatelia v spolupráci s UCIP-om (Medzinárodnou úniou katolíckej tlače) na Slovensku nultý vzdelávací seminár, z ktorého sa stala dlhoročná tradícia. Profesionálni aj amatérski novinári (najmä z farských časopisov) sa doteraz vzdelávali na 17 letných seminároch, ako aj na menších podujatiach s mediálnou tematikou, najmä víkendových seminároch počas roka alebo workshopoch na Festivale Lumen v Trnave. Oblíbená je súťaž farských časopisov FAČA, ktorá sa koná od r. 2004. V spolupráci s Fórum pre verejné otázky a Katolíckou univerzitou v Ružomberku zorganizoval Network Slovakia sériu konferencií Plnia katolícke médiá na Slovensku svoju úlohu? (r. 2005, 2009, 2011) s účasťou domácich i zahraničných prednášajúcich.

V súčasnosti je činnosť OZ Network Slovakia úzko prepojená s aktivitami Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, kde má aj sídlo. Práve pod gesciou odborníkov z viacerých pracovísk univerzity aj z radov absolventov štúdia žurnalistiky sa v rokoch 2020 – 2022 uskutočňoval projekt s názvom *Zlepšovanie jazykových zručností a komunikačných kompetencií prostredníctvom žurnalistickej tvorby*, podporený z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Táto publikácia je jedným z jeho výstupov.

www.networkslovakia.sk

#budemnovinar

PRIDAJ SA K NÁM!

študuj žurnalistiku
na FF KU v Ružomberku

budemnovinar.sk

Ako sa robí školský časopis

„Naučte nás písať!“ počúvajú tí, ktorí písať akože vedia, z rôznych strán.
A ešte fotiť, zalamovať, kresliť... Vyrobiť si časopis nie je žiadna s... superľahká vec.

Toto je príručka pre novinárskych nadšencov zo základných aj stredných škôl. Konkrétne, pre žiakov, študentov a učiteľov, ktorí tvoria školský časopis. Tím 11 podobných nadšencov, ktorí sa tejto činnosti nejaký ten čas venujú, im ponúka svoje know-how o manažmente školskej redakcie, jazyku a štýle, tvorivom písaní, spravodajskej novinárčine, grafike, fotke, kresbe, karikatúre, plagáte či publikovaní na internete. Svoje kapitolky servírujú bez zbytočných omáčok: jasne, stručne, odvážne, farebne.

... aby tak nejako vyzeral aj váš (školský) časopis.

WWW.NETWORKSLOVAKIA.SK

ISBN 978-80-561-0983-0

9 788056 109830